

Centraal Bureau voor de Statistiek

Divisie Sociaal-Economische en Ruimtelijke statistieken (SER)

Sector Arbeid Inkomen en Leefsituatie (SAL)

SOCIALE UITSLUITING, BESCHRIJVENDE ANALYSES

Moniek Coumans

Trefwoorden: Uitsluiting, participatie, materiële deprivatie, normen en waarden, grondrechten

BPA-nummer: SAL-2012-H4
Datum: 14 december 2012

Inhoud

1	Inleiding	3
1.1	Aanleiding en vraagstelling	
1.2	Sociale uitsluiting: een multi-dimensioneel concept	3
1.3	Methode	4
1.4	Data	6
1.5	Opbouw nota	7
2	Participatie	7
2.1	Items, betrouwbaarheid en somscore participatie	7
2.2	Participatie naar achtergrondkenmerken	10
2.3	Het minst participerende kwartiel	11
3	Grondrechten/deelname aan instanties	12
3.1	Items, betrouwbaarheid en somscore grondrechten	12
3.2	Grondrechten en deelname aan instanties naar achtergrondkenmerken	15
3.3	Het meest uitgesloten kwartiel op gebied van grondrechten/toegang tot instanties	17
4	Materiële deprivatie	17
4.1	Items, betrouwbaarheid en somscore materiële deprivatie	17
4.2	Materiële deprivatie naar achtergrondkenmerken	20
4.3	Het meest materieel gedepriveerde kwartiel	22
5	Normbesef	22
5.1	Items, betrouwbaarheid en somscore normbesef	22
5.2	Normbesef naar achtergrondkenmerken	24
5.3	Het meest uitgesloten kwartiel op gebied van normbesef	25
6	Somscore uitsluiting	26
6.1	Somscore op basis van kwartielscores	26
6.2	Sociale uitsluiting naar achtergrondkenmerken	30
6.3	Sociale uitsluiting en gezondheid	32
7	Samenvatting en conclusies	33
	Literatuur	35
	Bijlage I	37
	Bijlage II	39

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en vraagstelling

Deze notitie gaat over sociale uitsluiting en doet verslag van een aantal verkennende analyses.

Sociale uitsluiting is een onderwerp waar vanuit het speerpunt sociale samenhang aandacht aan wordt besteed. Uitsluiting richt zich op de groep die helemaal niet of nauwelijks deelneemt aan sociale activiteiten. Het begrip uitsluiting kan als tegenhanger worden gezien van samenhang: de groep zonder sociaal kapitaal en/of hulpbronnen.

De onderzoeksvraag is tweeledig. Enerzijds is deze gericht op de meting van sociale uitsluiting: welke indicatoren zijn hierbij van belang. Anderzijds wordt ingegaan op het in kaart brengen van hoeveel mensen, op basis van de geselecteerde indicatoren, in Nederland uitgesloten zijn en, vervolgens, welke groepen in de samenleving vooral sociaal zijn uitgesloten.

Om op beide vragen antwoord te kunnen geven, is in dit onderzoek gebruik gemaakt van vier van te voren vastgestelde dimensies van uitsluiting, namelijk: sociale participatie, toegang tot grondrechten/instanties, materiële deprivatie en normbesef. Deze keuze is gebaseerd op eerdere onderzoeken op dit gebied door het CBS in samenwerking met het SCP (Jehoel-Gijsbers et al., 2008) en het SCP (Hoff en Vrooman, 2011) en wordt hieronder nader toegelicht.

1.2 Sociale uitsluiting: een multidimensioneel concept

Voor een uitvoerig literatuuroverzicht van het gebruik van het begrip sociale uitsluiting en bijbehorende dimensies, wordt verwezen naar de gezamenlijke studie van het CBS en het SCP (Jehoel-Gijsbers et al) uit 2008. Hier wordt volstaan met een beknopte samenvatting.

Hoewel het begrip sociale uitsluiting veelvuldig wordt toegepast, zowel in beleidsdebatten als in onderzoek, blijft de conceptualisering vaag en wordt het vaak als een containerbegrip gehanteerd. In de literatuur wordt de definiëring vaak ingebed in de discussie over de verschillen tussen armoede en uitsluiting (Room, 1997; Saraceno, 2001; Todman, 2004). Sociale uitsluiting zou, in tegenstelling tot armoede dynamisch in plaats van statisch zijn, een relatief begrip in plaats van een absoluut betreffen, over relaties in plaats van de verdeling van inkomen en goederen gaan en multidimensioneel in plaats van unidimensioneel zijn. Echter, in de beschrijvingen blijken deze verschillen niet zo eenduidig te zijn als op het eerste gezicht lijkt. Dit geldt vooral als armoede in brede zin wordt opgevat. De verschillen gelden vooral tussen uitsluiting en financiële armoede, maar zelfs dan blijven beide begrippen nauw aan elkaar verbonden (Devicienti en Poggi, 2007).

Het enige wezenlijke verschil tussen beide concepten is uiteindelijk de multidimensionaliteit van sociale uitsluiting (Tsakloglou en Papadopoulos, 2001; Burchard et al, 2002; Muffels, 2004; Poggi, 2004; Sen, 1985). Armoede heeft alleen betrekking heeft op financiële of materiële aspecten, terwijl voor sociale uitsluiting aanvullende dimensies worden gebruikt. De concrete invulling van de verschillende dimensies verschilt, afhankelijk van de beschikbare data. Uiteindelijk wordt er altijd

een onderscheid gemaakt tussen economisch-structurele uitsluiting, waaronder materiële deprivatie en onvoldoende toegang tot 'sociale rights', en sociaal-culturele uitsluiting, die onvoldoende sociale participatie en onvoldoende culturele/normatieve integratie omvat.

Voortvloeiend uit de niet uitgekristalliseerde conceptualisering, blijkt volgens Jehoel-Gijsbers et al. (2008) ook een gebrek aan een duidelijke operationalisering van het begrip. Vaak wordt gebruik gemaakt van een indirecte operationalisering, waarbij de factoren worden onderzocht die het risico op sociale uitsluiting vergroten. Aangezien daarmee niet het verschijnsel sociale uitsluiting zelf wordt onderzocht, maar meer de potentiële oorzaken ervan, heeft deze benadering niet de voorkeur. Uiteindelijk wordt er door Jehoel-Gijsbers et al. (2008) gekozen voor de volgende kenmerkende aspecten van sociale uitsluiting:

- multidimensionaliteit: het gaat om deprivatie op gebied van materiële en non-materiële aspecten;
- relativiteit: sociale uitsluiting kan alleen maar als relatief verschijnsel weergegeven worden binnen een populatie;
- een onderscheid tussen risicofactoren en kenmerken van feitelijk gerealiseerde sociale uitsluiting. Jehoel-Gijsbers et al. (2008) gaan uit van een meetinstrument voor het sociaal uitgesloten zijn als toestand.

In onderhavig onderzoek, wordt aangesloten bij de begripsafbakening voor sociale uitsluiting, voorgesteld door Hoff en Vrooman (2011, p.17):

Iemand is sociaal uitgesloten wanneer er sprake is van een achterstand op twee of meer van de volgende terreinen: op materieel gebied, wat betreft de toegang tot sociale grondrechten, wat betreft de sociale participatie en op het terrein van de culturele of normatieve integratie.

1.3 Methode

Een van de doelstellingen van dit onderzoek was om de juiste indicatoren te selecteren voor de verschillende dimensies. In het eerder genoemde onderzoek van het CBS in samenwerking met het SCP (Jehoel-Gijsbers et al., 2008) wordt de keuze van de indicatoren, afhankelijk van de gebruikte methode, gebaseerd op theoretische gronden of op theoretische gronden in combinatie met de gehanteerde techniek. Theoretische overwegingen voor de keuze van de items spelen vooral een rol bij het vormen van een index voor sociale uitsluiting op basis van vaste weegfactoren, waarbij is gewogen binnen de dimensies, maar niet tussen de dimensies en waarbij geen drempelwaarde voor sociale uitsluiting binnen dimensies wordt gebruikt. Een combinatie van theoretische overwegingen en een keuze van de items op basis van de gebruikte techniek, wordt toegepast als Overals als methode wordt toegepast. Uiteindelijk blijkt dat de Overals Index robuuster is voor de selectie van afzonderlijke indicatoren.

In het onderzoek van Hoff en Vrooman (2011) wordt ook op verschillende manieren geprobeerd om tot een keuze van items te komen per dimensie, namelijk bottom-up danwel top down. Bij de bottom-up benadering worden vanuit de items dimensies gemaakt (via een PCA), waarna via Overals wordt gekeken of deze het concept sociale uitsluiting meten. Bij de top-down benadering wordt met behulp van de

techniek Overals een algemene index geconstrueerd, waarna gekeken wordt of daarbinnen de 4 dimensies zijn te herkennen.

Voor onderhavig onderzoek is gekozen voor een stapsgewijze benadering, waarbij we eerst nagaan hoe de items per dimensie met elkaar samenhangen aan de hand van Cronbachs α en Principale Componenten Analyses¹. De dimensies betreffen, voortbouwend op het eerdere CBS onderzoek naar sociale uitsluiting, de volgende dimensies: sociale participatie, grondrechten/toegang tot instanties, materiële deprivatie en normatieve integratie, en zijn ontleend aan de aanbevelingen in dit onderzoek (Jehoel-Gijsbers et al., 2008). De items werden zoveel mogelijk in hun oorspronkelijke vorm en verdeling opgenomen.

De tweede stap was dat er een somscore werd gemaakt per dimensie. Daarbij betekent een lage score dat men minder uitgesloten is op deze dimensie en een hoge score dat men dat wel is.

Voor verschillende drempelwaardes is daarna per dimensie gekeken hoe de categorie boven die waardes verdeeld was naar leeftijd, geslacht, opleiding en herkomst. Daarbij is nagegaan of de samenhang tussen de items en achtergrondkenmerken overeenkomt met de verwachting. Vervolgens is hetzelfde gedaan voor de somscore per dimensie, om te zien of het patroon vergelijkbaar is. Daarna werden per dimensie de somscores omgezet in kwartielscores (0-3), waarbij de hoogste kwartielscore betekende dat men het meest uitgesloten was en de laagste dat men het meest deelnam op gebied van de desbetreffende dimensie. Ook zijn de hoogste kwartielen voor elke dimensie geanalyseerd naar achtergrondkenmerken.

Als laatste stap werden de kwartielscores over de dimensies heen opgeteld, waarbij er uiteindelijk 12 scores overbleven, die voorkwamen uit de 4 dimensies. Er is voor deze methode gekozen in plaats van het eerdere gehanteerde Overals, om de interpretatie zo eenvoudig mogelijk te houden. Een score 0 betekent dat men op alle dimensies laag scoort en dus helemaal niet uitgesloten is, terwijl een score van 12 betekent dat men op alle dimensies maximaal scoort (in de hoogste kwartiel zit). Alle scores daartussen in kunnen geïnterpreteerd worden als een combinatie van de kwartielscores. In tabel 1 worden de mogelijke combinaties weergegeven van kwartielscores (0-3) voor de dimensies. Bij het bekijken van de somscores is ervan uitgegaan dat elk item even zwaar meetelt en zijn er dus geen gewichten toegekend. Een bekend alternatief (Poggi, 2004; Tsakloglou & Papadopoulos, 2001) is om op basis van de frequentieverdelingen binnen de dimensies gewichten toe te kennen. Deze methodiek is in eerder onderzoek vergeleken met andere technieken om tot een index te komen (Jehoel-Gijsbers et al, 2008). Een dergelijke procedure resulteert in grotere gewichten voor de items binnen een dimensie waar relatief weinig respondenten op scoren (in de richting van uitsluiting). Dit zal resulteren in sterke verschillen tussen de indicatoren (de items) in de mate waarin ze de scores op de dimensies bepalen, vooral als deze variabelen zich onderscheiden in de verdelingen. Zo zal een item A waar slechts 1% op scoort een gewicht krijgen dat 50 keer zo groot is ten opzichte van een item B waar 50% op scoort. In een dergelijk

---

¹ Er is gekozen voor PCA, omdat ons doel een (beschrijvende) samenvatting van de gegevens per dimensie was. Of met andere woorden, om de "totale hoeveelheid informatie die aanwezig is in de variabelen, zo goed mogelijk te benaderen (samen te vatten) met een klein aantal componenten" (De Heus et al, 1995).

geval zullen alle personen die vallen binnen het item A terecht komen in de groep die op deze dimensie sociaal is uitgesloten, ongeacht de scores op alle andere items. Aangezien de verdelingen van de items binnen de vier dimensies inderdaad sterk fluctueren, is deze werkwijze niet verder gevolgd, en zijn de oorspronkelijke, ongewogen, verdelingen gebruikt.

Tabel 1: Mogelijke combinaties kwartielscores (0, 1, 2, en 3) per somscore uitsluiting

SOMSCORE	KWARTIELSCORE 0-3	KWARTIELSCORE 0-3	KWARTIELSCORE 0-3	KWARTIELSCORE 0-3
0	0	0	0	0
1	0	0	0	1
2	0	0	1	1
	0	0	0	2
3	0	1	1	1
	0	0	1	2
4	1	1	1	1
	0	1	1	2
	0	0	2	2
5	1	1	1	2
	0	1	1	3
	0	0	2	3
6	1	1	2	2
	0	1	2	3
	0	0	3	3
7	0	0	3	3
	0	2	2	3
	1	2	2	2
8	2	2	2	2
	0	2	3	3
	1	2	2	3
	1	1	3	3
9	0	3	3	3
	1	2	3	3
	2	2	2	3
10	1	3	3	3
	2	2	3	3
11	2	3	3	3
12	3	3	3	3

Conceptueel gezien zou iemand op minimaal 2 dimensies maximaal uitgesloten moeten zijn, en zich dus in het hoogste kwartiel (score 3) moeten bevinden op deze gebieden, om als uitgesloten beschouwd te worden. In de tabel is te zien dat pas vanaf score 10 zeker is dat iedereen daaraan voldoet. Hoewel er vanaf score 6 mensen aan dit profiel kunnen voldoen, is het pas vanaf score 10 zeker dat iedereen met die score voldoet aan de voorwaarde.

1.4 Data

Voor dit onderzoek worden data gebruikt uit het European Union-Statistics on Income and Living conditions (EU-SILC) 2010, waar een ad hoc module sociale uitsluiting aan is toegevoegd. EU-Silc richt zich op het samenstellen van actuele en internationaal vergelijkbare gegevens over inkomen en het niveau en de structuur van de armoede en de sociale uitsluiting. EU-Silc wordt in Nederland uitgevoerd als een zogenoemd roterend panelonderzoek. Het panel van steekproefpersonen wordt getrokken uit personen die eerder hebben meegedaan aan de Enquête Beroepsbevolking (EBB). De steekproefpersonen worden vier jaar lang met tussenpozen van een jaar gevolgd.

1.5 Opbouw nota

Deze nota doet in hoofdstuk 2 tot 5 per dimensie verslag van de frequentieverdelingen van de items, de interne consistentie van de schaal (cronbachs α), in hoeverre de items iets zeggen over het achterliggend concept (dmv factoranalyse) en hoe de items en de somscore verdeeld zijn naar achtergrondkenmerken (leeftijd, geslacht, burgerlijke staat, herkomst en opleiding).

2 Participatie

2.1 Items, betrouwbaarheid en somscore participatie

Participatie wordt gemeten door 11 items die inhoudelijk ingedeeld kunnen worden naar een drietal vormen van participatie, namelijk: sociale participatie, culturele participatie en maatschappelijke participatie (zie ook Te Riele en Roest, 2009). In tabel 2 staan de items, antwoordcategorieën en de procentuele verdeling daarvan weergegeven per participatievorm.

Tussen de items binnen deze dimensie is er een redelijke samenhang; de Cronbachs alpha is 0,58. Uit de PCA blijkt voorts dat er op basis van de eigenwaarden (hoger dan 1) vier subdimensies zijn van sociale participatie. De items binnen elk deze dimensies belichten dus vier verschillende achterliggende aspecten van participatie. In tabel 3 staan de factorladingen per subdimensie weergegeven. Deze komen grofweg overeen met de inhoudelijke indeling op theoretische basis, namelijk culturele participatie, vriendencontact, maatschappelijke participatie (Te Riele en Roest, 2009). Er is een restcategorie waarop de items “contacten met familie” (nooit), “informele hulp gegeven afgelopen vier weken” (nee) en “gestemd bij de laatste tweede kamerverkiezingen” (nee) hoog scoren. Bij nadere beschouwing van deze laatste drie items blijkt dat deze zich ook iets anders gedragen naar achtergrondkenmerken dan bij de overige participatie items. Zo zijn het bij deze items niet de oudsten, maar juist de jongere categorieën die minder participeren. Verder zijn het bij informele hulp niet de gescheiden mensen, maar de nooit gehuwden die naast de verweduwdens minder deelnemen. Blijkbaar gaat het hier om een vorm van participatie, die bij een iets ander soort mensen hoort dan de

andere vormen. Wellicht dat deze restcategorie meer betrekking heeft op plichtsgetrouwheid.

Tabel 2: Verdeling items dimensie participatie

PARTICIPATIEVORM	ITEMS	CATEGORIEËN	%
Culturele participatie	Afg 12 mnd naar een bioscoop of filmhuis geweest	1. meer dan 12 keer	4,3
		2. 7-12 keer	6,5
		3. 4-6 keer	13,0
		4. 1-3 keer	29,4
		5. Nooit	46,8
	Afg 12 mnd bezoek aan concert of voorstelling	1. meer dan 12 keer	2,7
		2. 7-12 keer	5,1
		3. 4-6 keer	11,2
		4. 1-3 keer	28,1
		5. Nooit	52,9
	Afg 12 mnd bezoek aan culturele bezienswaardigheden	1. meer dan 12 keer	2,6
		2. 7-12 keer	4,7
		3. 4-6 keer	11,7
		4. 1-3 keer	32,6
		5. Nooit	48,4
Sociale participatie	Hoe vaak contact met familie	1. elke week	84,3
		2. 2 keer per mnd	7,6
		3. 1 keer per mnd	4,5
		4. minder dan 1 keer per mnd	1,9
		5. zelden of nooit	1,7
	Hoe vaak contact met vrienden	1. elke week	81,4
		2. 2 keer per mnd	9,7
		3. 1 keer per mnd	5,6
		4. minder dan 1 keer per mnd	1,7
		5. zelden of nooit	1,5
	Terecht kunnen bij vrienden bij persoonlijke problemen	1. Ja, altijd/	92,1
		2. Soms wel, soms niet/	2,6
		3. Nee, nooit	5,2
	Terecht kunnen bij vrienden bij financiële problemen	1. Ja, altijd/ 2. Soms wel, soms niet	78,3
		3. Nee, nooit	4,7
			16,3
Maatschappelijke participatie	Vrijwilligerswerk afg 12 mnd	1. Ja	41,0
		2. Nee	59,0
	Informeel hulp afg 4 wkn	1. Ja	34,3
		2. Nee	65,7
	Lidmaatschap vereniging of organisatie	1. Ja	56,9
		2. Nee	43,1
	Gestemd bij laatste verkiezingen	1. Ja	86,8
		2. Nee	13,2

* Bij "terecht kunnen bij vrienden en kennissen met financiële problemen" en "stemgedrag" zijn de missende waardes hergecodeerd naar de "ja" categorie. Dit is gedaan omdat het aantal missende waardes vooral bij deze twee items erg hoog was; het ging respectievelijk om ongeveer 20 procent en 9 procent missende waardes. De items "terecht kunnen bij vrienden" en "kennissen met financiële en persoonlijke problemen" zijn gedichotomiseerd, waarbij de categorieën "ja" en "soms wel/soms niet" zijn samengevoegd. Dit is gedaan omdat de middencategorie onevenredig klein was en de interesse vooral uitging naar de groep die nooit terecht kon bij vrienden met deze problemen.

Tabel 3: PCA dimensie participatie

	1,00	2,00	3,00	4,00
Afg 12 mnd naar een bioscoop of filmhuis geweest	0,71	-0,04	0,09	0,13
Afg 12 mnd bezoek aan concert of voorstelling	0,72	0,12	-0,12	-0,12
Afg 12 mnd bezoek aan culturele bezienswaardigheden	0,77	0,00	0,05	0,01
Hoe vaak contact met familie	-0,09	0,25	-0,20	0,78
Hoe vaak contact met vrienden	0,04	0,62	-0,05	0,23
Terecht kunnen bij vrienden met persoonlijke problemen	0,04	0,76	0,06	-0,03
Terecht kunnen bij vrienden met financiële problemen	0,03	0,69	0,13	-0,12
Vrijwilligerswerk afg 12 mnd	-0,07	0,07	0,82	0,02
Informeel hulp afg 4 wkn	-0,03	-0,05	0,28	0,46
Lidmaatschap vereniging of organisatie	0,09	0,08	0,70	-0,04
Gestemd bij laatste verkiezingen	0,19	-0,16	0,08	0,45

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

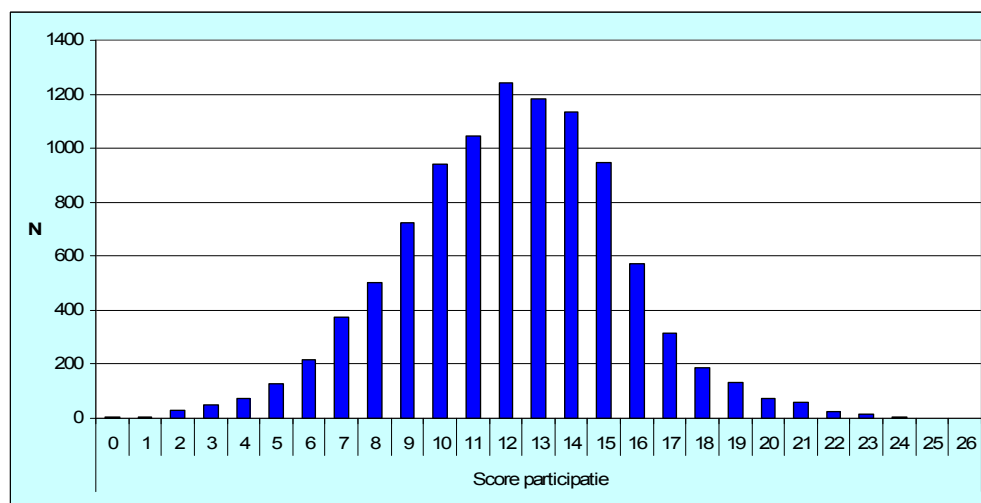
Aangezien alle items, weliswaar binnen hun subcategorie bijdragen aan de participatiedimensie, zijn ze samengevoegd tot één somscore. Deze schaal loopt van 0 tot 26, waarbij 0 betekent dat iemand op alle items maximaal participeert en 26 dat degene op geen enkel item deelneemt (Figuur 1).

Er is nagenoeg niemand die op alle items maximaal scoort (score 26) en dus op geen enkel terrein participeert. Hetzelfde geldt voor de scores 24 en 25, de situatie waarin er op een of twee van de participatie-items beter gescoord wordt.

In de categorieën hoger dan 21 bevindt zich slechts 1 procent van de bevolking (van 16 jaar of ouder). Deze personen zijn op ten hoogste vijf van de elf participatie-items niet maximaal uitgesloten. Verschuiven we de grens naar 19, dan bevindt 3,1 procent van de populatie zich op dit afkappunt of daarboven. Dit betekent dat deze personen op maximaal 7 punten niet volledig uitgesloten zijn. Ook eerder CBS onderzoek naar sociale en maatschappelijke participatie heeft uitgewezen dat het

percentage dat minder dan een keer per week contact heeft met zowel, familie, als vrienden als burens, heel laag is (nog geen 2 procent; Coumans, 2010).

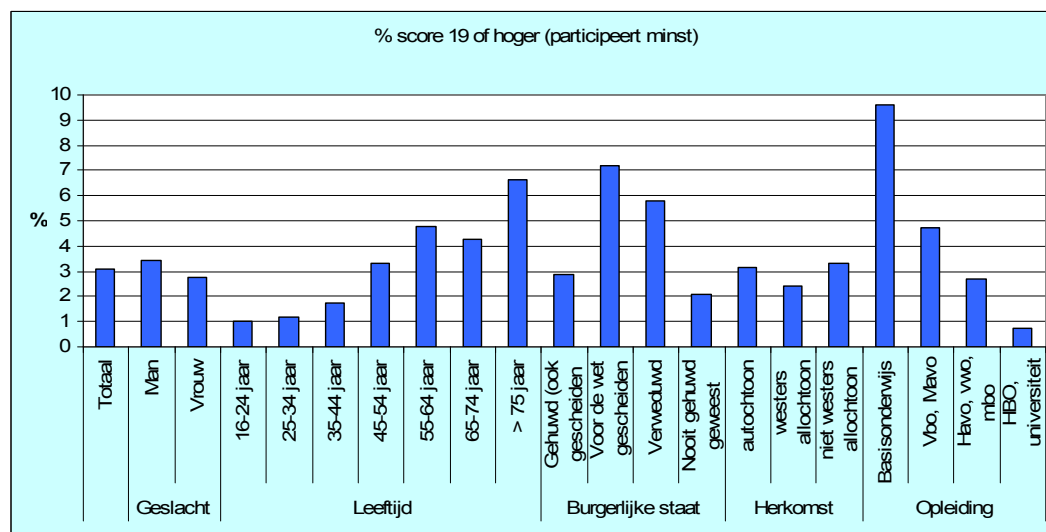
Grafiek 1: Participatie

2.2 Participatie naar achtergrondkenmerken

De verdeling naar achtergrondvariabelen laat voor nagenoeg alle afzonderlijke items zien dat mannen wat minder participeren dan vrouwen, de ouderen (75 plussers) minder dan jongeren en de gescheiden en verweduwd minder dan gehuwden en ongehuwd. Uitzondering vormen de drie items die op de vierde subdimensie laadden; daarbij zijn het juist de jongeren en bij informele hulp de nooit gehuwden die minder deelnemen (zie paragraaf 1.1). Heel duidelijk is ook dat hoe lager men is opgeleid, hoe minder men participeert. Gekeken naar culturele herkomst lijken allochtonen en met name niet-westerse allochtonen minder te participeren.

Grafiek 2: Minst participerende kwartiel naar achtergrondkenmerken, grenswaarde 19

Om de slechtst scorende categorie op de somscore van de participatiedimensie te bepalen is om te beginnen een grenswaarde gekozen die zowel hoog genoeg is om nog over deprivatie te kunnen spreken, als genoeg respondenten bevat om uitspraken over te kunnen doen. Hier is gekozen voor score 19 of hoger. Als we deze groep bekijken naar achtergrondkenmerken, dan komen vergelijkbare patronen naar voren als bij de afzonderlijke items (zie Grafiek 2). Hoe hoger de leeftijd, hoe meer uitgesloten op de dimensie participatie. Dit geldt omgekeerd ook voor het opleidingsniveau: hoe lager dit is, hoe minder men participeert. Verder participeren gescheiden personen en verweduwdens minder dan gemiddeld. Ook na correctie voor de andere achtergrondvariabelen blijft dit beeld grotendeels intact. Echter, rekening houdend met leeftijd, herkomst, burgerlijke staat en opleiding blijken mannen significant minder te participeren dan vrouwen. Verweduwdens blijken na correctie, vooral voor leeftijd en opleiding, niet langer zoveel minder dan gemiddeld te participeren.

Als de grens vervolgens omlaag geschoven wordt, en iemand dus eerder beschouwd wordt als niet participerend, dan blijken leeftijd, opleiding en burgerlijke staat steeds meer te differentiëren naar participatie. Ook een niet-westerse herkomst wordt dan steeds belangrijker voor minder participatie.

2.3 Het minst participerende kwartiel

Het afkappunt voor de hoogste kwartielscore ligt bij score 14 (zie tabel 4). Vanaf deze grenswaarde is het beeld naar achtergrondkenmerken als volgt (zie ook Bijlage I). Er is geen verschil tussen mannen en vrouwen. Als gecorrigeerd wordt voor leeftijd, opleiding en herkomst, dan blijken mannen echter significant minder te participeren. Leeftijd blijkt sterk te differentiëren naar participatie. Zo is ongeveer de helft van de 75-plussers uitgesloten op deze dimensie, tegenover ongeveer 14 procent van de jongste leeftijdsgroepen. Na correctie voor de andere achtergrondvariabelen blijken vooral ouderen beter te participeren (9 procent minder in hoogste kwartiel), maar nog steeds is er dan een significant en groot verschil. Gescheiden en verweduwdens participeren ook beduidend minder dan de andere leeftijdscategorieën. Na correctie voor (vooral leeftijd) neemt het percentage in het hoogste kwartiel met 15 procent af. De participatie van niet-westerse allochtonen zowel voor als na correctie voor de andere variabelen slechter dan bij westerse allochtonen en autochtonen. Na correctie neemt het percentage in het slechtst scorende kwartiel wel af met 3 procentpunt.

Tabel 4: Kwartielscores voor dimensie participatie

Score		N	%	Valide %	Cumulatief Percentage
0-10	eerste kwartiel; participeert meest	3048	30,1	30,5	30,5
10-12	tweede kwartiel	2286	22,6	22,9	53,4
12-14	derde kwartiel	2315	22,9	23,2	76,6
14-26	vierde kwartiel; participeert minst	2331	23,0	23,4	100,0
	Total	9980	98,6	100,0	
Missing	Systeem	144	1,4		
Totaal		10124	100,0		

3 Grondrechten/deelname aan instanties

3.1 Items, betrouwbaarheid en somscore grondrechten

De dimensie grondrechten/deelname aan instanties is gemeten aan de hand van 15 items. Vijf items gaan over het ontevreden of zeer ontevreden zijn over de hulp die men van de volgende instanties ontving in het afgelopen jaar: het UWV voor een uitkering, het UWV voor een baan zoekt, het maatschappelijk werk, de Gemeente, vreemdelingendienst of het COA (bij inburgering) of van de Sociale Verzekerings Bank. Daarnaast zijn voor de meting van deze dimensie een drietal items opgenomen over hulp of een oplossing die men niet heeft gekregen toen dat wel nodig was. Ten slotte zijn er nog 7 items opgenomen over de woning en de woonomgeving. Zie tabel 5 voor een overzicht van de items, de oorspronkelijk gemeten categorie indeling en de indeling in categorieën voor de verdere analyses.

De frequenties van degenen die (zeer) ontevreden zijn over de hulp van SVB en COA zijn verder nagenoeg nihil en worden bij verdere analyses daarom buiten beschouwing gelaten.

De Cronbachs α van toegang tot grondrechten/instanties is met 0,49 aan de lage kant, wat betekent dat de items niet heel veel onderlinge samenhang vertonen. Ook als er items weg worden gelaten of alleen de items worden meegenomen die conceptueel het meest met elkaar te maken hebben, dan blijft de Cronbachs α consequent lager dan 0,49. Zo wordt de Cronbachs α 0,47 als alleen de items meegenomen worden die over tevredenheid met instanties te maken hebben. Als alleen de andere items bekeken worden, dus over de woonomgeving en of men bepaalde hulp nodig had en niet kreeg, wordt de Cronbachs α 0,48.

In een PCA, zonder de items over tevredenheid met de hulp van SVB en COA, blijkt dat er vier subdimensies te herkennen zijn, namelijk één die iets zegt over tevredenheid met de hulp van UWV, één die iets zegt over het al dan niet hebben gekregen van hulp of hebben kunnen verhuizen terwijl dat nodig was, een dimensie zegt iets over de woning en één iets over de woonomgeving. Het item “te donker in woning” blijkt laag te laden op alle factoren en is daarom verder uit de analyse gelaten (Tabel 5).

Tabel 5: Verdeling dimensie grondrechten en toegang instanties

ITEMS	CATEGORIEËN	NIEUWE CATEGORIEINDELING	% VERDELING
Tevredenheid hulp UWV bij aanvragen uitkering	1. zeer tevreden 2. tevreden 3. niet tevreden/niet ontevreden 4. ontevreden 5. zeer ontevreden	1-3 Overig 4/5 (zeer) ontevreden	98,6 1,4
Tevredenheid hulp UWV bij vinden baan	1. zeer tevreden 2. tevreden 3. niet tevreden/niet ontevreden 4. ontevreden 5. zeer ontevreden	1-3 Overig 4/5 (zeer) ontevreden	98,9 1,1

Vervolg Tabel 5: Verdeling dimensie grondrechten en toegang instanties

ITEMS	CATEGORIEËN	NIEUWE CATEGORIEINDELING	% VERDELING
Tevredenheid hulp SVB	1. zeer tevreden 2. tevreden 3. niet tevreden/niet ontevreden 4. ontevreden 5. zeer ontevreden	1-3 Overig 4/5 (zeer) ontevreden	100 0
Tevredenheid Gemeente, vreemdelingendienst of COA bij inburgering	1. zeer tevreden 2. tevreden 3. niet tevreden/niet ontevreden 4. ontevreden 5. zeer ontevreden	1-3 Overig 4/5 (zeer) ontevreden	100 0
Tevredenheid Maatschappelijk werk	1. zeer tevreden 2. tevreden 3. niet tevreden/niet ontevreden 4. ontevreden 5. zeer ontevreden	1-3 Overig 4/5 (zeer) ontevreden	99,4 0,6
Geen hulp tandarts terwijl dat nodig is	1. nee 2. ja		97,7 2,3
Geen hulp specialist of arts terwijl dat nodig is	1. nee 2. ja		98,9 1,1
Niet kunnen verhuizen ivm overlast, terwijl men dat wel wil	1. nee 2. ja		98,1 1,9
Lekkend dak	1. nee 2. ja		96,0 4,0
Vochtige muren	1. nee 2. ja		91,7 8,3
Rottende kozijnen	1. nee 2. ja		94,2 5,8
Te donker	1. nee 2. ja		96,0 4,0
Geluidsoverlast	1. nee 2. ja		75,9 24,1
Vervuiling (rook, stof stank e.d.)	1. nee 2. ja		85,9 14,1
Vandalisme	1. nee 2. ja		83,6 16,4

* De items over tevredenheid met de hulp van de verschuillende instanties zijn gedichotomiseerd, waarbij degenen die ontevreden of zeer ontevreden waren zijn afgezet tegen de rest (dus ook degenen die de hulp niet hebben gehad). Het item niet kunnen verhuizen, maar wel willen is ook gedichotomiseerd, waarbij de categorie met mensen die wel wilden maar niet gingen verhuizen is afgezet tegen de rest.

Als alle variabelen bij elkaar gevoegd worden in een somscore die in de praktijk loopt van 0 tot 10^2 (Figuur 3), dan valt ruim de helft van de respondenten in de groep die helemaal geen problemen heeft op het gebied van toegang tot instanties (score 0). Ruim een kwart heeft op één gebied een probleem wat betreft toegang tot instanties/grondrechten. Ruim een tiende heeft problemen op 2 gebieden, en 5 procent op 3 gebieden.

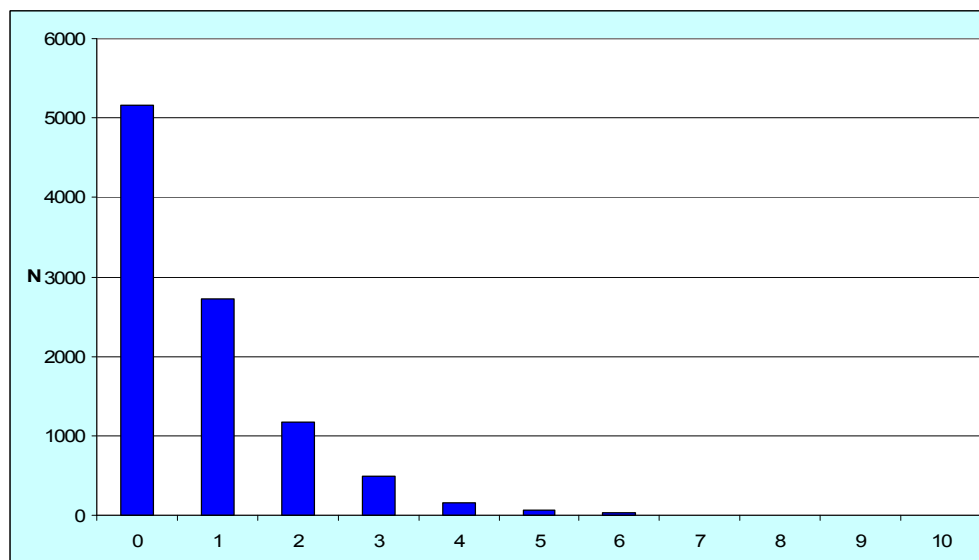
Vanaf 5 probleemgebieden ligt het percentage dat daarmee kampt onder de 1 procent en het percentage dat met 7 of meer problemen tegelijkertijd te maken heeft op gebied van grondrechten of toegang tot instanties, is nihil.

Tabel 6: PCA dimensie grondrechten en toegang instanties

Pattern Matrix(a)				
	Component			
	1	2	3	4
Tevredenheid hulp UWV bij aanvragen uitkering	-0,02	-0,87	-0,06	-0,03
Tevredenheid hulp UWV bij vinden baan	-0,01	-0,87	-0,07	0,01
Tevredenheid Maatschappelijk werk	0,01	-0,35	0,07	0,05
Geen hulp tandarts terwijl dat nodig is	0,09	-0,07	0,02	0,64
Geen hulp specialist of arts terwijl dat nodig is	0,00	-0,01	0,00	0,74
Niet kunnen verhuizen ivm overlast, terwijl men dat wel wil	0,62	-0,03	-0,02	-0,15
Lekkend dak	-0,14	0,02	0,66	0,18
Vochtige muren	0,10	0,01	0,70	0,04
Rottende kozijnen	0,08	-0,06	0,64	-0,25
Geluidsoverlast	0,64	-0,03	0,04	0,00
Vervuiling (stof, rook en stank)	0,59	0,04	-0,01	0,15
Vandalisme	0,59	0,03	0,01	0,07
Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.				
a	Rotation converged in 5 iterations.			

² Theoretisch gezien zou de somscore tot 12 kunnen lopen, maar de scores 11 en 12 blijken helemaal niet voor komen.

Grafiek 3: Problemen op gebied van grondrechten/ toegang instanties

3.2 Grondrechten en deelname aan instanties naar achtergrondkenmerken

Om inzicht te krijgen in de verdeling van de items naar achtergrondkenmerken zijn allereerst de items over tevredenheid over maatschappelijk werk en UWV samengevoegd tot één variabele, namelijk al dan niet (zeer) ontevreden over de instanties. Op deze manier waren er net wat meer respondenten om uit te splitsen naar achtergrondkenmerken.

Er is geen verschil tussen mannen en vrouwen wat betreft hun tevredenheid over de instanties. Bij leeftijd is het beeld vooral consistent voor de meest extreme categorieën; ouderen (>65 jaar) zijn doorgaans meer tevreden dan de jongere leeftijdscategorieën. Niet-westerse allochtonen zijn het meest ontevreden over de instanties en bij opleiding is geen consistent beeld te herkennen; zowel laagopgeleiden als hoogopgeleiden zijn ontevreden over de hulp van de instanties. Als gecorrigeerd wordt voor deelname aan instanties en de andere achtergrondvariabelen, dan valt het leeftijdsverschil weg en ook naar opleidingsniveau is er dan geen verschil meer. Daarnaast blijken westerse in plaats van niet-westerse allochtonen minder tevreden te zijn dan autochtonen.

Om een beeld te krijgen van de items over geen hulp terwijl dat wel nodig was, zijn ook de drie variabelen die meten of iemand hulp nodig heeft en niet heeft gekregen of wilde verhuizen, maar dat niet kon zijn samengevoegd tot een somscore, die vervolgens is gedichotomiseerd. Vrouwen en mannen laten nauwelijks verschil zien op deze somscore. Het zijn vooral de 25 tot 54 jarigen die hulp niet gekregen hebben, terwijl ze die wel nodig hadden. Ook gescheiden personen, westerse allochtonen en de lager opgeleiden hebben relatief vaak hulp niet gekregen terwijl

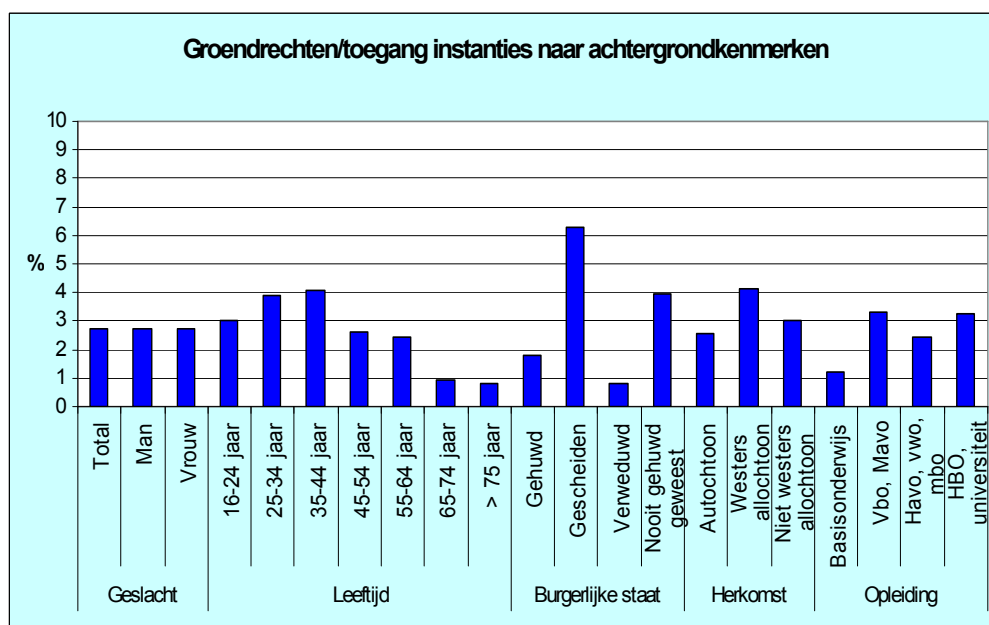
ze die nodig hadden. Dit beeld blijft volledig intact na correctie voor de andere achtergrondvariabelen.

Als de somscore van de 12 probleemgebieden, dus inclusief die over de woning en de woonomgeving, gedichotomiseerd wordt, ontstaat bij een grenswaarde van 4 (probleemgebieden) het volgende beeld naar achtergrondkenmerken. Er blijkt geen verschil te zijn tussen mannen en vrouwen, ook niet als rekening wordt gehouden met andere achtergrondkenmerken zoals leeftijd, opleiding en herkomst. Wel is er een verschil naar leeftijd, namelijk hoe ouder hoe minder problemen op gebied van toegang tot instanties. Personen die voor de wet gescheiden zijn en ongehuwden hebben relatief vaak problemen. Westerse allochtonen hebben het minste toegang tot grondrechten en instanties. Bij opleiding is er nauwelijks verschil tussen de categorieën, behalve degenen die alleen basisonderwijs hebben gedaan. Die lijken minder problemen te hebben op gebied van grondrechten. Na correctie voor leeftijd, geslacht en herkomst wordt het verschil tussen de laagst opgeleiden en de rest wat kleiner, maar het blijft significant (zie grafiek 4).

Als de drempelwaarde waarboven iemand uitgesloten is verschoven wordt naar 3, dan blijft bovenstaande patroon bestaan. Voor opleiding blijkt na correctie dat er nog wel een significant verschil is, maar dat ligt dan vooral tussen VBO, Mavo enerzijds en Havo, vwo, Mbo anderzijds. De Vbo/mavo opgeleiden hebben de meeste problemen met grondrechten en de Havo, vwo, mbo leerlingen hebben de minste problemen. De laagst opgeleiden en hoogstopgeleiden scoren na correctie gelijk.

Als het afkappunt bij 2 ligt en dus iedereen met 2 of meer problemen beschouwd wordt als uitgesloten op gebied van grondrechten en instanties, blijft het beeld voor leeftijd, geslacht, herkomst en burgerlijke staat nagenoeg gelijk. Voor leeftijd blijkt wel dat niet de jongste categorie de meeste problemen heeft, maar de categorie in de leeftijd van 25 tot 34 jaar. Voor opleiding blijkt dat gecorrigeerd voor leeftijd, geslacht en herkomst het effect dat laagopgeleiden de minste problemen hebben te verdwijnen en onderscheiden zij zich niet meer van de rest.

Grafiek 4: Grondrechten/toegang instanties naar achtergrondkenmerken, grenswaarde 4

3.3 Het meest uitgesloten kwartiel op gebied van grondrechten/toegang tot instanties

Door de scheve verdeling en de slechte spreiding van de somscore bij de dimensie grondrechten, ziet de indeling in kwartielen er anders uit dan gebruikelijk, waarbij in elk kwartiel ongeveer een kwart van de populatie zit (zie Tabel 7).

Tabel 7: Kwartielscores voor de dimensie grondrechten

Score		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
0-1	eerste kwartiel heeft beste toegang	5155	50,9	52,5	52,5
1	tweede kwartiel	2728	26,9	27,8	80,3
2	derde kwartiel	1176	11,6	12,0	92,2
3 of hoger	vierde kwartiel: heeft slechtste toegang	763	7,5	7,8	100,0
	Total	9822	97,0	100,0	
Missende waarden	System	302	3,0		
Totaal		10124	100,0		

De drempelwaardes voor de kwartielen liggen bij score 1, 2 en 3. Iets meer dan de helft van de populatie heeft op geen enkel gebied problemen en valt in de laagste categorie, iets meer dan een kwart valt in het tweede kwartiel, 12 procent in het derde en bijna 8 procent van de populatie valt daarmee in de slechtst scorende categorie. Hierboven is reeds beschreven hoe het beeld er voor dit hoogste kwartiel (boven grenswaarde 3) eruitziet.

4 Materiële deprivatie

4.1 Items, betrouwbaarheid en somscore materiële deprivatie

De dimensie materiële deprivatie is gemeten aan de hand van 15 items die, in tegenstelling tot de items van de andere dimensies, op huishoudensniveau zijn gemeten (Tabel 8).

De Cronbachs α van materiële deprivatie dimensie is met 0.76 goed. Een PCA laat een tweetal oplossingen zien. Bij de eerste oplossing is er sprake van één factor en laden de zogenoemde bezitsitems, zoals in bezit zijn van een auto of PC daarop erg laag. De tweede oplossing (zie tabel 9) laat twee subdimensies zien, namelijk: één dimensie waar alle items redelijk op laden, behalve de bezitsitems en één dimensie waar de bezitsitems relatief hoog op laden.

Tabel 8: Verdeling van de items bij dimensie materiële deprivatie

ITEMS	CATEGORIEËN	% VERDELING
Hoe goed kan men rondkomen van het netto inkomen	1. Zeer makkelijk 2. Makkelijk 3. Eerder makkelijk 4. Eerder moeilijk 5. Moeilijk 6. Zeer moeilijk	15,4 46,7 14,3 11,7 8,4 3,5
Hoe zwaar zijn de woonlasten	1. Helemaal geen last 2. Enigszins een last 3. Zware last	45,5 43,4 11,1
In hoeverre vormt de afbetaling van artikelen op afbetaling of overige leningen een last	1. Geen afbetalingen 2. Helemaal geen last 3. Enigszins een last 4. Zware last	87,2 5,0 5,4 2,3
Heeft het huishouden een achterstand in de betaling van hypotheek, huur, artikelen op afbetaling of een lening*	1. nee 2. ja	94 5,9
Heeft het huishouden voldoende geld om jaarlijks een week op vakantie	1. ja 2. nee	84,2 15,8
Heeft het huishouden voldoende geld om ten minste om de andere dag een warme maaltijd met vlees, kip of vis te betalen?	1. ja 2. nee	97,4 2,6
Heeft het huishouden voldoende geld om versleten meubels te vervangen door nieuwe?	1. ja 2. nee	80,6 19,4
Heeft het huishouden voldoende geld om regelmatig nieuwe kleren te kopen?	1. ja 2. nee	88,5 11,5
Heeft het huishouden voldoende geld om tenminste één keer per maand kennissen of familie te eten te vragen	1. ja 2. nee	93,2 5,8
Kan het huishouden onverwachte noodzakelijke uitgaven doen ter waarde van 850 euro, zonder daarvoor geld te lenen	1. ja 2. nee	78,2 21,0
Heeft het huishouden voldoende geld om het huis goed te verwarmen?	1. ja 2. nee	97,7 2,3
Is er in het huishouden een kleurentelevisie	1. ja 2. nee	98,1 1,9
Is er in het huishouden een personal computer (een laptop is ook een pc)	1. ja 2. nee	91,4 6,6
Is er in het huishouden een wasmachine	1. ja 2. nee	98,3 1,7
Heeft iemand in het huishouden een auto	1. ja 2. nee	84,0 16,0

*Gezien het geringe percentage respondenten dat er mee te maken heeft, zijn de oorspronkelijk vier items over achterstanden in de betaling van hypotheek, elektriciteit en huur, artikelen op afbetaling en afbetalingen van een lening bij elkaar als één dichotoom item meegenomen.

Er is voor gekozen om de bezitsitems bij het construeren van een schaal te handhaven. Ten eerste, omdat ze in de twee-factoren oplossing wel laden en ten tweede, omdat ze in de Cronbachs α weliswaar niets toe lijken te voegen maar er ook niets aan afdoen. Uitzondering is het item "in bezit van een kleuren-tv". Dit item is in de verdere analyses uit de somscore gelaten, ten eerste omdat er nauwelijks huishoudens meer zijn die geen kleurentelevisie hebben en ten tweede omdat het in beide factoranalyses nauwelijks laadde.

Tabel 9: PCA dimensie materiële deprivatie

ITEMS	1	2
Hoe goed kan men rondkomen van het netto inkomen	0,80	-0,05
Hoe zwaar zijn de woonlasten	0,66	-0,18
Heeft het huishouden een achterstand in de betaling van hypotheek,huur, artikelen op afbetaling of een lening	0,45	-0,26
In hoeverre vormt de afbetaling van artikelen op afbetaling of overige leningen een last	0,43	-0,40
Heeft het huishouden voldoende geld om jaarlijks een week op vakantie	0,75	0,13
Heeft het huishouden voldoende geld om ten minste om de andere dag een warme maaltijd met vlees, kip of vis te betalen?	0,43	0,21
Heeft het huishouden voldoende geld om versleten meubels te vervangen door nieuwe?	0,78	0,07
Heeft het huishouden voldoende geld om regelmatig nieuwe kleren te kopen?	0,76	0,10
Heeft het huishouden voldoende geld om tenminste één keer per maand kennissen of familie te eten te vragen	0,62	0,20
Kan het huishouden onverwachte noodzakelijke uitgaven doen ter waarde van 850 euro, zonder daarvoor geld te lenen?	0,74	0,02
Heeft het huishouden voldoende geld om het huis goed te verwarmen?	0,41	0,09
Is er in het huishouden een personal computer (een laptop is ook een pc)	0,00	0,71
Is er in het huishouden een wasmachine?	0,06	0,30
Heeft iemand in het huishouden een auto?	0,20	0,66

Als er een somscore wordt gemaakt van alle items over materiële deprivatie, dan loopt de verdeling van 0 tot 19 (zie figuur 2). Een hoge score betekent meer materieel gedepriveerd en een lage score minder gedepriveerd.

Als we de somscore nader bekijken, dan blijken er slechts heel weinig mensen een maximale score te hebben op materiële deprivatie. Slechts 0,1 procent scoort 19, wat betekent dat iemand op alle 14 items (maximaal) materieel gedepriveerd is. Ook de scores 14 tot en met 18 komen zeer weinig voor.

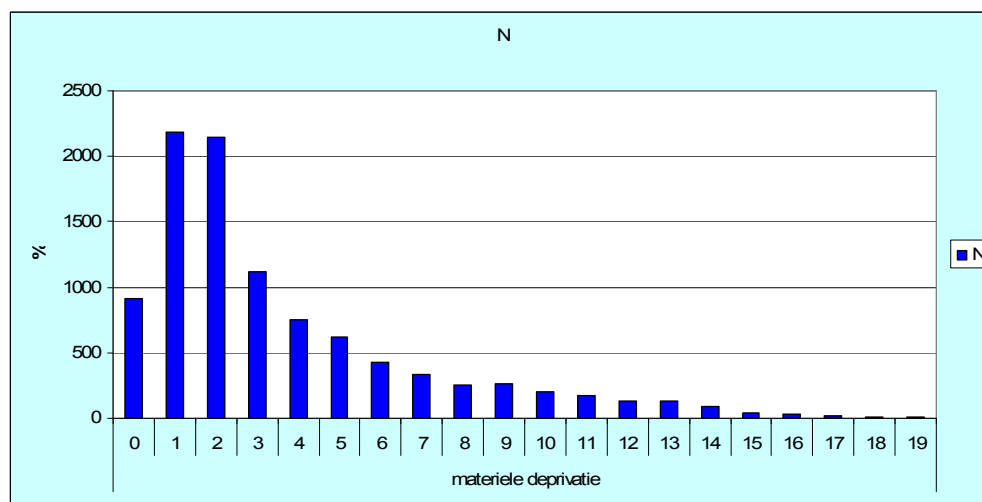
Als het afkappunt voor al dan niet materieel gedepriveerd zijn, gelegd wordt bij 10, wat betekent dat iemand op ten minste 5 en maximaal 9 gebieden niet of niet maximaal gedepriveerd is³, dan valt 8,5 procent in de categorie materieel gedepriveerd. Ligt het afkappunt op 11 dan gaat het om 6,5 procent, bij een

---

³ Er zijn bij materiële deprivatie drie items met meer dan twee categorieën; een met 6 categorieën, een met 3 en een met 4. Als iemand niet maximaal scoort op de somscore, dan kan dit betekenen dat iemand op de dichotome items negatief scoort en daar dus een 0 krijgt, maar ook dat iemand op een van de drie items met meer categorieën niet maximaal ingedeeld wordt. Vandaar dat men bij een niet maximale somscore ook op een minimaal aantal items niet maximaal kan scoren.

afkappunt van 12 om 4,8 procent en ligt de grens op 13 dan zou 3,3 procent materieel gedepriveerd zijn.

Grafiek 5: Verdeling dimensie materiële deprivatie

4.2 Materiële deprivatie naar achtergrondkenmerken

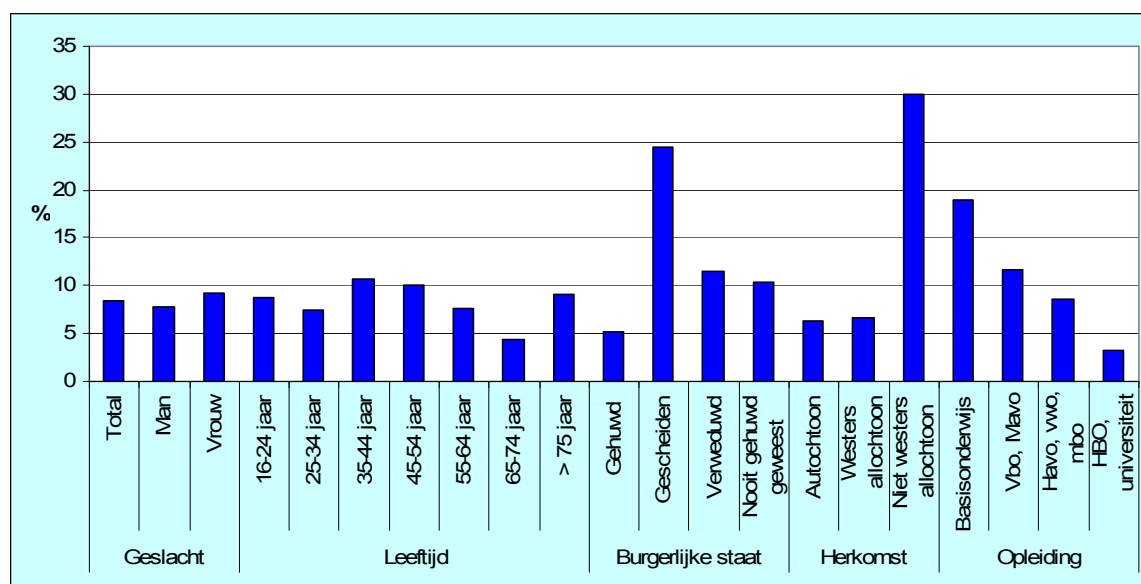
Als de verdeling naar achtergrondkenmerken voor alle afzonderlijke items wordt bekeken, dan blijkt er over het algemeen weinig verschil te zijn tussen de huishoudens van mannen en vrouwen. Vrouwen hebben wel iets meer dan mannen onvoldoende geld in hun huishouden om jaarlijks een week op vakantie te gaan, versleten meubels te vervangen, nieuwe kleren te kopen, één keer in de maand familie of vrienden mee te laten eten of om onverwachte uitgaven te doen. Ook bezitten de huishoudens van vrouwen vaker geen pc of auto. De huishoudens van mannen bezitten minder vaak een wasmachine en ook hebben de huishoudens van mannen iets vaker een achterstand in de afbetaling.

Wat betreft leeftijd is het beeld over de items heen inconsistent in die zin dat materiële deprivatie niet toe- of afneemt met de leeftijd. Wel geldt voor enkele items dat de huishoudens van de leeftijdscategorie tussen 25 en 34 jaar de minste problemen hebben. Dit geldt voor de zwaarte van de woonlasten, het hebben van geld voor nieuwe kleren en om het huis te verwarmen en deze categorie bezit ook het vaakst een wasmachine. De huishoudens van personen in de leeftijdscategorie tussen 65 en 74 jaar hebben de minste problemen met rondkomen en het opbrengen van de woonlasten.

Ook geldt hoe jonger men is hoe vaker het huishouden achterstanden in de betaling heeft, last heeft van afbetalingen en hoe minder men geld voor onverwachte uitgaven kan opbrengen. Aan de andere kant is het ook zo dat hoe ouder men is, hoe minder vaak er een PC in het huishouden is. Dat laatste hoeft overigens niet noodzakelijk samen te hangen met financiële mogelijkheden. Om jaarlijks een week op vakantie te gaan, hebben zowel de jongste als de oudste leeftijdscategorie het

minste geld. Ook bezitten huishoudens van mensen in deze leeftijdsgroepen het minst vaak een auto. Ook hier hoeft het bezit van een auto niet noodzakelijk samen te hangen met de financiële mogelijkheden daartoe. Mogelijk hebben ouderen nooit de gelegenheid gehad, of de noodzaak, om autorijles te nemen. Voor burgerlijke staat, herkomst en opleidingsniveau is het beeld eenduidiger; vooral huishoudens van gescheiden personen, niet westerse allochtonen en lager opgeleiden ondervinden meer materiële deprivatie. Er zijn een paar uitzonderingen. Zo is het hebben van achterstanden in de betaling een punt voor huishoudens van zowel de laagst als de hoogst opgeleiden. Daarnaast zijn het juist de hoogst opgeleiden die minder vaak een wasmachine in het huishouden hebben. Een andere uitzondering is dat naast huishoudens van gescheiden personen, ook de huishoudens van verweduwen minder geld hebben om elke maand vrienden of familie te eten te vragen.

Grafiek 6: Materiële deprivatie naar achtergrondkenmerken, grenswaarde score 10

Wanneer naar de somscore wordt gekeken, ontstaat het volgende beeld. Als het afkappunt op 10 ligt dan blijken de huishoudens van vrouwen iets meer materieel gedepriveerd te zijn dan mannen, maar dit verschil verdwijnt na correctie voor leeftijd, opleiding en burgerlijke staat. Verder zijn ook de huishoudens van personen tussen de 35 en 54 jaar, gescheiden personen en vooral ook niet westerse allochtonen meer gedepriveerd dan de huishoudens van mensen in andere leeftijdsgroepen, met een andere burgerlijke staat of in een andere herkomstgroep. Ook geldt dat hoe lager opgeleid de persoon is, hoe meer materieel gedepriveerd het huishouden is (zie ook figuur 6). Dit beeld blijft intact na correctie voor de genoemde achtergrondkenmerken.

Als het afkappunt steeds een punt hoger gelegd wordt, waardoor steeds minder mensen in de categorie materieel gedepriveerd vallen, blijft het beeld ook goeddeels hetzelfde. Dit blijft zo nadat rekening is gehouden met de andere achtergrondvariabelen.

4.3 Het meest materieel gedepriiveerde kwartiel

De kwartielscores van de somscore op materiële deprivatie liggen op 1, 2,3 en 6 (zie Tabel 10). Het hoogste kwartiel (boven grenswaarde 6) ziet er als volgt uit naar achtergrondkenmerken. Huishoudens van vrouwen zijn, ook na correctie voor de andere achtergrondvariabelen, iets meer materieel gedepriiveerd dan die van mannen. Huishoudens van 65 tot 74 jarigen zijn het minst gedepriiveerd, terwijl de huishoudens waar de allerjongste leeftijdsgroep (16-24 jaar) deel van uitmaakt, het meest gedepriiveerd is. Ook huishoudens van gescheiden personen en verweduwdens zijn het meest gedepriiveerd. Niet westerse allochtonen zijn meer materieel gedepriiveerd dan westerse allochtonen en autochtonen. Ten slotte geldt dat hoe lager men is opgeleid, hoe meer men uitgesloten is op de materiële dimensie. Na correctie blijft bovenstaand beeld gelijk. Wel zijn de huishoudens van de jongste leeftijdscategorie met 3 procentpunt na correctie iets minder gedepriiveerd dan ervoor, maar nog steeds is bijna de helft van hen materieel gedepriiveerd. Zowel bij de gescheidenen als nooitgehuwdens zijn er na correctie enkele procentpunten minder huishoudens uitgesloten op deze dimensie.

Tabel 10: Kwartielscores voor de dimensie materiële deprivatie

Score	Frequentie	N	%	Valide %	Cumulatief %
0-1	eerste kwartiel; minst gedepriiveerd	3107	30,7	31,5	31,5
2-2	tweede kwartiel	2142	21,2	21,7	53,3
3-5	derde kwartiel	2490	24,6	25,3	78,6
6-19	vierde kwartiel; meest gedepriiveerd	2111	20,8	21,4	100,0
	Totaal	9849	97,3	100,0	
Missings	Systeem	275	2,7		
		10124	100,0		

5 Normbesef

5.1 Items, betrouwbaarheid en somscore normbesef

Normbesef is gemeten door een vijftal items die vragen naar hoe acceptabel iemand bepaald gedrag vindt op een schaal van 1 tot 10. Het gaat om de volgende gedragingen: afval weggooien in het openbaar, geleverde diensten zwart betalen om belasting te vermijden, roken in openbare gebouwen en zonder bericht wegrijden nadat je een andere geparkeerde auto hebt beschadigd.

In tabel 11 staat de gemiddelde waarde per item weergegeven. Daaruit blijkt dat de meeste mensen de gedragingen niet of nauwelijks acceptabel vinden. Het meest acceptabel vindt men het zwart betalen van geleverde diensten om belasting te vermijden. Het minst acceptabel is het zonder bericht wegrijden na een aanrijding van een geparkeerde wagen.

Tabel 11: Gemiddelde waarde items normbesef en percentage met score 6-10

	GEMIDDELTE WAARDE	% MET SCORE 6 -10
Zonder kaartje meerijden in het openbaar vervoer?	1,90	4,10
Afval weggooien in het openbaar?	1,40	0,93
Geleverde diensten zwart betalen om belasting te vermijden?	3,19	14,47
Roken in openbare gebouwen?	2,64	11,67
Zonder bericht weggrijden nadat je een andere geparkeerde auto hebt beschadigd?	1,23	0,63

Als we kijken hoeveel mensen 6 of meer scoren, dan is het beeld wellicht iets meerzeggend (zie tabel 12). Zo blijken er nauwelijks mensen te zijn die het weggooien van afval in het openbaar of het weggrijden zonder bericht na het beschadigen van een andere geparkeerde auto, acceptabel vinden (6 of meer op een schaal van 1 tot 10). Roken in openbare gebouwen vinden al veel meer mensen acceptabel en het zwart betalen van geleverde diensten vindt bijna 15 procent geen (moreel) probleem.

De Cronbachs α van de dimensie normbesef is met 0,48 aan de lage kant. De PCA laat één component zien, waarop alle vijf de items redelijk tot goed laden (Tabel 12).

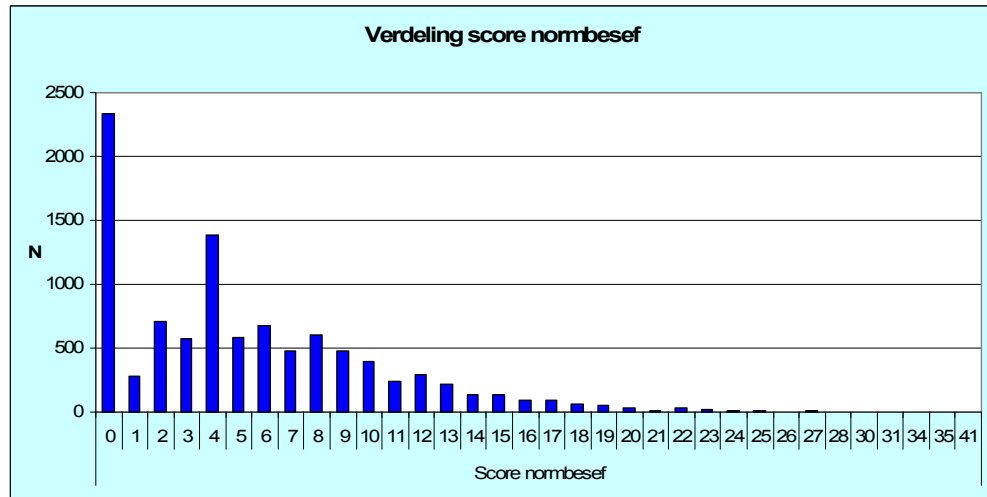
Tabel 12: PCA normbesef

ITEMS	
Zonder kaartje meerijden in het openbaar vervoer	0,65
Afval weggooien in het openbaar	0,70
Geleverde diensten zwart betalen om belasting te vermijden	0,52
Roken in openbare gebouwen	0,49
Zonder bericht weggrijden nadat je een andere geparkeerde auto hebt beschadigd	0,65

In Grafiek 7 is de verdeling te zien van de somscore van normbesef. Deze score kan tussen 0 en 41 liggen. Een hoge score betekent minder normbesef (en meer uitgesloten) en een lage score meer normbesef (en dus minder uitgesloten).

Bijna een kwart van de bevolking vindt alle gedragingen volstrekt niet acceptabel (score 0). Verder blijkt dat de hoogst behaalde score 41 is en dat slechts 2,5 procent 18 of hoger scoort. Een score van 18 kan betekenen dat iemand op drie items een score van 3 heeft, op één item een score van 4 en één itemscore van 5, maar het kan ook zijn dat iemand bepaald gedrag helemaal niet acceptabel vindt (score 0), één gedragsitem maximaal acceptabel (score 10) en één zeer acceptabel (score 8). Nemen we de groep die 15 of hoger (van 41) scoorde, dan blijkt zich hier 5,7 procent van de bevolking in te bevinden. De categorie die een score van 12 of meer heeft beslaat 12,2 procent, de groep die minstens 10 punten (van de 41 heeft) bestaat uit 18,6 procent en bijna een kwart heeft een score van 9 of hoger.

Grafiek 7: Verdeling somscore normbesef

5.2 Normbesef naar achtergrondkenmerken

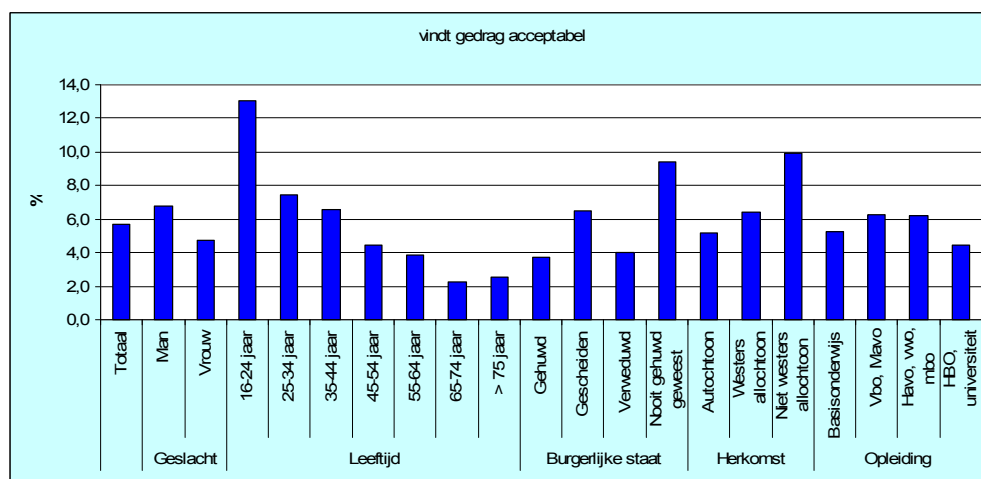
Gekeken naar het gemiddelde, lijken mannen het wat meer dan vrouwen acceptabel te vinden om zonder kaartje gebruik maken van het openbaar vervoer. Hetzelfde lijkt op te gaan voor jongeren, nooit gehuwden en niet westers allochtonen. Opleiding laat een tegengesteld beeld zien, namelijk hoe hoger opgeleid hoe meer men zwartrijden acceptabel lijkt te vinden. Hetzelfde beeld vinden we terug voor het weggooien van afval in het openbaar, zwart werken, roken in openbare gebouwen en weggrijpen zonder bericht nadat men een andere geparkeerde auto heeft beschadigd. Ook dit gedrag vinden mannen, jongeren, nooit gehuwden en niet westers allochtonen wat minder verwerpelijk, terwijl laagopgeleiden het juist minder acceptabel vinden. Uitzonderingen zijn dat autochtonen iemand zwart betalen voor geleverde diensten meer acceptabel vinden dan zowel westerse als niet westerse allochtonen. Roken vinden westerse allochtonen gemiddeld het meest geaccepteerd.

Als gekeken wordt naar de groep die 6 of meer aangeeft op een schaal van 1 tot 10, dan wijkt het beeld iets af. Nu blijkt er geen verschil meer naar geslacht voor zwartrijden, het weggooien van afval en het weggrijpen na een aanrijding. Voor zwartrijden en het weggooien van afval geldt nu hoe lager opgeleid, hoe meer men dit acceptabel vindt. Voor roken in het openbaar geldt dat relatief veel meer jongeren dit acceptabel vinden dan de andere leeftijdsgroepen. Weggrijpen zonder bericht na een aanrijding met een andere geparkeerde auto laat op geen enkel achtergrondkenmerk nog verschillen zien.

Als de somscore als uitgangspunt genomen wordt en vervolgens naar achtergrondkenmerken wordt bekeken voor degenen die 15 of meer (met een maximum van 41) scoren, dan komt het volgende beeld naar voren. Mannen vinden de gedragingen meer acceptabel dan vrouwen, ook nadat rekening wordt gehouden met leeftijd, opleiding en herkomst. Verder blijkt dat hoe jonger men is hoe meer men de (16-24 jaar) de gedragingen acceptabel vindt. Ook voor niet-westerse allochtonen en degenen die nooit gehuwd zijn vinden het gedrag meer acceptabel. Na correctie voor met name leeftijd blijven de niet westerse allochtonen degenen die

het gedrag het meest acceptabel vinden en blijken de gehuwde personen de gedragingen het minst acceptabel te vinden. De overige categorieën scoren nu gelijk. Ook bij het opleidingsniveau speelt leeftijd een belangrijke rol. Voor correctie lijken degenen met alleen basisonderwijs de gedragingen minder acceptabel te vinden dan degenen die Vbo of Mavo, en havo, vwo of mbo hebben afgerond. Rekening houdend met (vooral) leeftijd dat hoe lager iemand opgeleid is, hoe meer men de gedragingen acceptabel vindt. Blijkbaar is los van leeftijd, een lager opleidingsniveau op zich van belang voor het acceptabel vinden van bepaald gedrag.

Grafiek 8: Normbesef naar achtergrondkenmerken (grenswaarde 15 of hoger)

Als de grens voor het acceptabel vinden van de gedragingen verschoven wordt naar beneden, en er dus steeds meer mensen tot de categorie die de gedragingen acceptabel vindt gerekend worden, blijft bovenstaand beeld grotendeels overeind. Belangrijke uitzondering is de categorie niet-westerse allochtonen. Naarmate de grens waarboven iemand het gedrag acceptabel vindt verlaagd wordt, neemt het verschil van niet-westerse allochtonen ten opzichte van de andere groepen af als gecorrigeerd wordt voor leeftijd, geslacht en opleiding. Als de grens op 10 gelegd wordt is het verschil zelfs niet langer significant.

5.3 Het meest uitgesloten kwartiel op gebied van normbesef

Bij normbesef ligt de grenswaarde voor het hoogste kwartiel op 9 (zie Tabel 13). Voor het slechtst scorende kwartiel ziet het profiel er vergelijkbaar uit als bij een grenswaarde van 10. Mannen vinden de gedragingen meer acceptabel dan vrouwen en hoe ouder men is hoe minder men de gedragingen acceptabel vindt. Voor burgerlijke staat geldt dat voor correctie voor de andere achtergrondkenmerken, nooitgehuwden meer het gedrag acceptabel vinden en na correctie zijn het de gescheiden mensen die het gedrag meer acceptabel vinden. Opvallend is dat opleiding, ook na correctie voor leeftijd, blijkt te differentiëren. Terwijl de laagopgeleiden voor correctie vinden dat het gedrag niet acceptabel is, blijkt dat nadat gecorrigeerd wordt voor leeftijd echter dat vooral de laagopgeleiden het

gedrag acceptabel vinden. Ook bij niet-westerse allochtonen vind na correctie voor de andere achtergrondkenmerken een omkering van het effect plaats. Voor correctie voor andere achtergrondkenmerken vinden niet-westerse allochtonen de genoemde gedragingen het meest acceptabel. Na correctie is het verschil niet langer significant en lijken zij de gedragingen zelfs juist het minst acceptabel te vinden.

Tabel 13: Somscore normbesef in kwartielen

Score		N	%	Valide %	Cumulatief %
0-1	eerste kwartiel; accepteert minst	2614	25,8	26,3	26,3
2-4	tweede kwartiel	2681	26,5	26,9	53,2
4-8	derde kwartiel	2334	23,1	23,4	76,6
9-41	vierde kwartiel; accepteert meest	2329	23,0	23,4	100,0
	Total	9959	98,4	100,0	
Missing	Systeem	165	1,6		
Totaal		10124	100,0		

6 Somscore sociale uitsluiting

6.1 Somcore op basis van kwartielscores

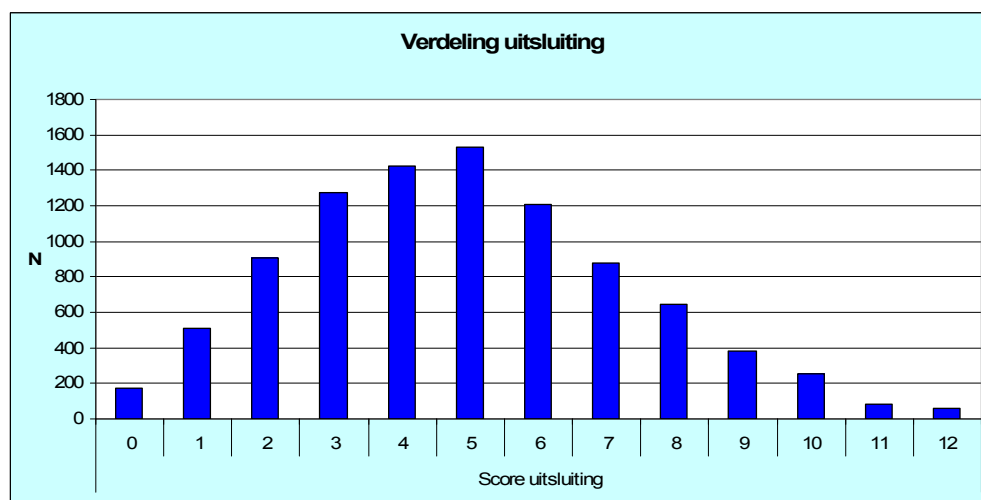
Op basis van bovenstaande analyses kunnen de scores per dimensie omgezet worden in kwartielscores, of in elk geval in een vierdeling per dimensie. Deze kwartielscores zijn in een somscore omgezet, die vervolgens verminderd is met 4, zodat deze loopt van 0, helemaal niet uitgesloten, tot 12, wat betekent dat iemand maximaal is uitgesloten op alle gebieden. In de somscore zijn de items op dezelfde manier meegenomen als bij de afzonderlijke vier dimensies⁴.

Construeren we op basis van de vier kwartielscores een nieuwe somscore over alle dimensies heen, dan blijkt dat minder dan 1 procent de maximale score krijgt en dus op alle vier de dimensies in het meest uitgesloten kwartiel valt (score 12). Ook het aandeel met score 11, en dat op drie gebieden tot het meest uitgesloten deel en op één gebied op het een na meest uitgesloten deel hoort, is minder dan 1 procent. Het aandeel met een score van 10 is nog steeds slechts 2,7 procent.

---

⁴ De missende waarden bij stemgedrag en terecht kunnen met financiële problemen bij vrienden zijn vervangen door de meest voorkomende waarde (i.c. "terecht kunnen met financiële problemen bij vrienden" en "gestemd").

Grafiek 9: Verdeling somscore sociale uitsluiting

Tabel 14: Somscore uitsluiting

	N	PERCENTAGE
0	174	1,9
1	514	5,5
2	908	9,7
3	1275	13,7
4	1424	15,3
5	1531	16,4
6	1206	12,9
7	877	9,4
8	644	6,9
9	380	4,1
10	252	2,7
11	85	,9
12	59	,6
Totaal	9328	100,0
Missende waarden	796	
Totaal	10124	

Opgemerkt moet worden dat de meeste scores voortkomen uit verschillende soorten combinaties. Zo kan een score van 10 voorkomen bij mensen die op twee dimensies de hoogste kwartielscore hebben en op twee dimensies de op een na hoogste score, maar ook op personen die op drie dimensies in het hoogste kwartiel scoren en op één dimensie in het tweede kwartiel. Conceptueel betekent dit dat niet alle uitgesloten (met dezelfde score) hetzelfde profiel hebben (zie ook paragraaf 1.3, Tabel 1).

Conceptueel gezien beschouwen we iemand als uitgesloten als hij op minstens 2 van de 4 dimensies maximaal scoort op de kwartielscores. Immers, iemand is pas uitgesloten als hij op meerdere dimensies gedepriveerd is. In paragraaf 1.3 staat al

---

De items over: “geen kleuren-tv bezitten” en “ontevreden over hulp SVB of Gemeente, vreemdelingendienst/COA” zijn uit de somscore weggelaten, omdat er nagenoeg geen huishoudens mee te maken hadden.

beschreven dat dit pas vanaf score 10 in alle gevallen zeker zo is (zie paragraaf 1.3, Tabel 1).

Uit tabel 11 is af te lezen dat bij score 10 op uitsluiting, de meeste mensen op materiële deprivatie in het hoogste kwartiel scoren (85 procent). Ook op normbesef en participatie zijn bij deze score relatief veel mensen gedepriveerd, namelijk respectievelijk 70 procent en 61 procent. Grondrechten is, zoals ook al in hoofdstuk 3 werd beschreven, een gebied waarop de meeste mensen een redelijke tot goede toegang hebben; 31 procent bevindt zich het tweede kwartiel en 27 procent in het derde kwartiel.

Ook bij score 11 is met 96 procent het grootste deel materieel gedepriveerd. Ook voor uitsluiting op gebied van participatie komt de hoogste score veel voor, namelijk bij 82 procent. Uitsluiting op gebied van normbesef komt bij iets meer dan de helft van de respondenten voor en deprivatie op gebied van grondrechten komt met 67 procent relatief wat vaker voor dan bij score 10. Het lijkt er al met al op dat als mensen uitgesloten zijn, en dus een score van 10 of hoger hebben, ze dat vooral op materieel gebied zijn en daarnaast op gebied van participatie of normbesef .

Tabel 11: Uitsluiting naar dimensies en daarbinnen kwartielen

	grondrechten				normbesef				materiële deprivatie				participatie			
Uitsluiting	0 eerste kwartiel	1 tweede kwartiel	2 derde kwarti el	3 vierde kwarti el	0 eerste kwartiel ;	1 tweede kwartiel	2 derde kwartiel	3 vierde kwartiel	0 eerste kwartiel	1 tweede kwartiel	2 derde kwartiel	3 vierde kwartiel	0 eerste kwartiel	1 tweed e kwarti el	2 derde kwartiel	3 vierde kwartiel
0	100%	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%
1	87,8%	12,2%	,0%	,0%	50,4%	49,6%	,0%	,0%	86,5%	13,5%	,0%	,0%	75,3%	24,7%	,0%	,0%
2	75,1%	21,8%	3,1%	,0%	40,2%	40,0%	19,8%	,0%	68,0%	25,5%	6,5%	,0%	58,5%	29,0%	12,4%	,0%
3	69,0%	23,1%	7,3%	,6%	30,3%	35,7%	23,6%	10,5%	55,0%	30,7%	13,5%	,8%	43,5%	32,5%	18,3%	5,8%
4	57,8%	30,9%	9,0%	2,3%	26,9%	29,1%	27,9%	16,1%	38,2%	31,8%	24,9%	5,1%	33,2%	32,2%	21,9%	12,8%
5	53,8%	29,3%	12,9%	3,9%	26,7%	24,8%	26,3%	22,2%	22,1%	27,4%	38,1%	12,4%	24,9%	23,2%	30,5%	21,4%
6	46,4%	35,9%	12,1%	5,6%	20,1%	24,7%	27,0%	28,1%	9,8%	23,8%	37,3%	29,2%	17,3%	21,9%	30,2%	30,6%
7	33,8%	34,5%	20,3%	11,4%	12,0%	23,1%	29,7%	35,3%	8,0%	16,3%	37,8%	37,8%	12,5%	17,4%	30,6%	39,5%
8	17,8%	34,4%	24,5%	23,3%	11,0%	14,7%	31,0%	43,2%	2,2%	9,5%	37,9%	50,5%	13,2%	13,9%	29,0%	43,9%
9	21,5%	32,8%	20,4%	25,3%	6,0%	13,3%	13,4%	67,3%	1,2%	3,7%	25,1%	70,0%	4,3%	6,5%	29,8%	59,5%
10	,0%	31,3%	27,0%	41,6%	,0%	13,6%	16,6%	69,8%	,0%	1,7%	13,2%	85,1%	,0%	11,3%	27,4%	61,3%
11	,0%	,0%	32,3%	67,7%	,0%	,0%	45,9%	54,1%	,0%	,0%	4,2%	95,8%	,0%	,0%	17,6%	82,4%
12	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%

6.2 Sociale uitsluiting naar achtergrondkenmerken

Het aandeel van de bevolking dat op minstens twee dimensies maximaal sociaal uitgesloten is, en op de somscore van sociale uitsluiting dus minstens 10 scoort, ligt op 4,2 procent.

Naar achtergrondkenmerken komt het volgende beeld naar voren. Relatief meer mannen dan vrouwen zijn sociaal uitgesloten, namelijk 4,6 procent tegenover 3,9 procent bij de vrouwen. Na correctie voor opleiding, herkomst en leeftijd is dit verschil iets groter, namelijk 4,8 versus 3,7 en significant. Uitsluiting wordt bij mannen meer dan gemiddeld bepaald door minder participatie en wat minder normbesef (zie ook bijlage 2)

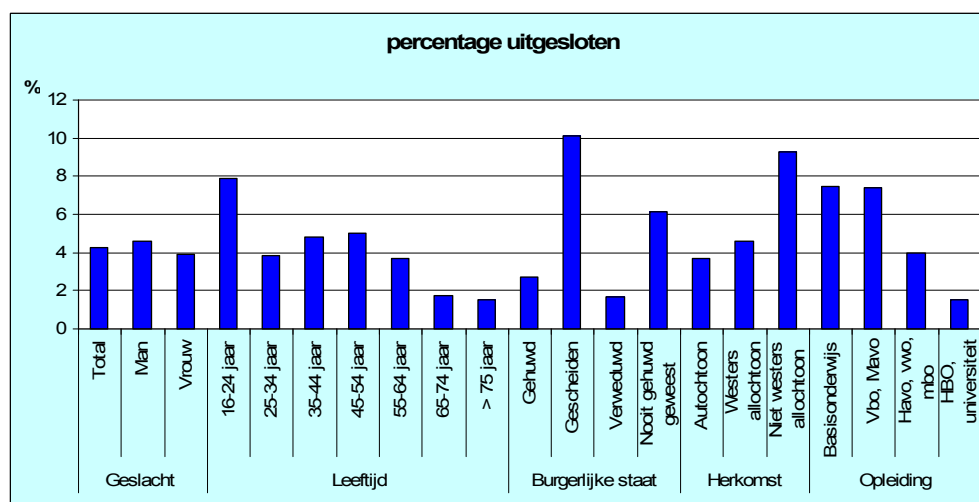
Verder zijn er onder de allerjongsten zowel voor als na correctie voor andere persoonskenmerken, de meeste uitgesloten personen. Voor correctie gaat het om 7,8 procent en na correctie om 7,1 procent. Onder de 65 plussers ligt, na correctie voor de overige achtergrondkenmerken, het percentage uitgesloten personen onder de 1 procent. Uitsluiting bij jongeren vooral wordt bepaald door minder normbesef en materiële deprivatie, terwijl participatie veel minder nauwelijks een rol lijkt te spelen. Bij ouderen daarentegen lijkt de uitsluiting vooral bepaald door minder participatie (zie ook Bijlage 2).

Gescheiden mensen zijn verder, ook na correctie, significant vaker uitgesloten dan gehuwden, verweduwen en degenen die nooit zijn getrouwd. Ruim een tiende van deze bevolkingsgroep is uitgesloten. Het uitgesloten zijn wordt bij de gescheiden personen vooral bepaald door een gebrek aan participatie en materiële deprivatie (zie ook bijlage 2).

Niet-westerse allochtonen zijn relatief wat vaker uitgesloten dan westerse allochtonen en vooral autochtonen. Na correctie gaat het om ruim 8 procent, tegenover ongeveer 5 procent bij de westerse allochtonen en 3,7 procent bij de autochtonen. Uitsluiting bij niet-westerse allochtonen hangt vooral samen met minder normbesef en materiële deprivatie.

Ook blijkt dat hoe lager men opgeleid is, hoe vaker het voorkomt dat iemand uitgesloten is. Vóór correctie voor de andere achtergrondvariabelen is er nauwelijks verschil tussen degenen met lager onderwijs of vbo, MAVO. Na correctie gaat het bij degenen die alleen basisonderwijs hebben om ruim 9 procent en bij degenen met vbo/MAVO om 7,8 procent, terwijl het degenen die HBO hebben gedaan of universitair zijn geschoold om iets meer dan 1 procent gaat. Bij de laagst opgeleiden wordt uitsluiting vooral gekenmerkt door participatie en normbesef en veel minder dan gemiddeld door toegang tot grondrechten.

Grafiek 10: Sociale uitsluiting naar achtergrondkenmerken

Als het afkappunt waarboven iemand als uitgesloten wordt beschouwd, naar onder wordt verschoven dan blijft bovenstaand patroon grotendeels intact. Er is vanaf afkappunt 9 een significant effect voor geslacht; mannen zijn naarmate het afkappunt verlaagd wordt, steeds wat meer uitgesloten dan vrouwen. Voor leeftijd blijkt dat naarmate het afkappunt lager ligt, en iemand dus eerder als uitgesloten beschouwd wordt, de alleroudste categorie (75 jaar of ouder) steeds meer uitgesloten is (zie tabel 12).

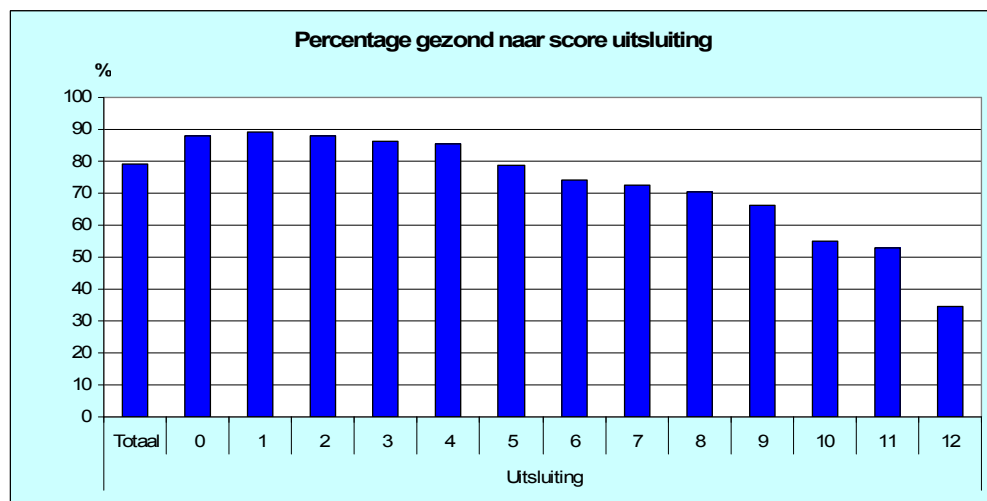
Tabel 12: Percentage uitgeslotenen naar achtergrondvariabelen bij verschillende afkappunten

		AFKAPPUNT VOOR UITSLUITING					
		10	9	8	7	6	5
Geslacht	Totaal	4,2%	8,3%	15,2%	24,6%	37,5%	54,0%
	Mannen	4,6%	8,9%	16,3%	25,3%	38,8%	55,4%
	Vrouwen	3,9%	7,7%	14,2%	23,9%	36,4%	52,6%
Leeftijd	16-24 jaar	7,9%	11,5%	20,2%	31,5%	45,7%	63,3%
	25-34 jaar	3,8%	10,1%	17,4%	25,9%	41,4%	58,2%
	35-44 jaar	4,8%	9,3%	17,2%	26,6%	39,3%	56,4%
	45-54 jaar	5,0%	9,6%	15,9%	25,3%	37,4%	53,1%
	55-64 jaar	3,7%	7,5%	14,5%	23,5%	34,7%	47,4%
	65-74 jaar	1,7%	3,0%	7,7%	15,5%	26,3%	42,3%
	75 jaar of ouder	1,5%	4,4%	9,9%	21,9%	38,4%	61,8%
Burgerlijke staat	Gehuwd	2,7%	5,3%	11,0%	19,3%	31,2%	48,1%
	Gescheiden	10,1%	20,3%	30,9%	43,8%	55,9%	67,7%
	Verweduwd	1,7%	4,0%	10,6%	22,8%	40,6%	60,7%
	Nooit gehuwd	6,2%	11,8%	20,2%	30,5%	44,7%	60,7%
Herkomst	Autochtoon	3,7%	7,3%	13,8%	23,0%	35,9%	52,2%
	Westers allochtoon	4,6%	9,6%	17,8%	29,1%	39,5%	57,2%
	Niet westers allochtoon	9,3%	16,6%	25,8%	35,4%	50,7%	66,9%
Opleiding	Basisonderwijs	7,5%	14,1%	23,9%	36,9%	52,3%	73,5%
	Vbo, Mavo	7,4%	13,0%	20,6%	31,9%	46,6%	63,8%
	Havo, vwo, mbo	4,0%	8,4%	15,8%	25,4%	38,7%	54,6%
	HBO, universiteit	1,5%	3,6%	8,2%	15,0%	26,0%	41,2%

6.3 Sociale uitsluiting en gezondheid

Als sociale uitsluiting gerelateerd wordt aan gezondheid is te zien dat hoe hoger de score op uitsluiting, en dus hoe meer uitgesloten men is, hoe lager het percentage dat aangeeft een goede of zeer goede gezondheid te hebben (score 1 of 2). Het percentage gezonde mensen is hoger dan gemiddeld voor degenen die lager dan 5 scoren op uitsluiting. Verder blijkt dat het percentage gezonde mensen vanaf score 10 aanmerkelijk lager is dan bij degenen die een uitsluitingscore van 9 of lager hebben. Dit ondersteunt het leggen van het afkappunt voor uitsluiting op score 10.

Grafiek 10: Gezondheid naar uitsluiting

Ook na correctie voor achtergrondvariabelen, middels een MCA analyse, blijft bovenstaand patroon overeind. Onder uitsluitingscore 3 zijn de gecorrigeerde percentages gezonde mensen wat hoger dan ongecorrigeerd en boven de score 3 op uitsluiting zijn de gecorrigeerde percentages juist wat lager dan ongecorrigeerd (zie tabel 13).

Ook een logistische regressieanalyse ondersteunt de conclusie dat een score van 10 of hoger op sociale uitsluiting samengaat met een slechtere ervaren gezondheid (score 3, 4, of 5). Als de achtergrondvariabelen geslacht, leeftijd, burgerlijke staat, herkomst en opleiding in het model op worden genomen laat uitsluiting een Odds Ratio van 4,5 zien.

Tabel 13: Percentages gezonden per score van uitsluiting voor en na correctie

Score uitsluiting	N	Voorspeld percentage gezond	
		ongecorrigeerd	Gecorrigeerd voor geslacht, leeftijd, burgerlijke staat, herkomst en opleiding
0	172	88,0	92,3
1	508	90,0	91,2
2	899	88,0	89,1
3	1252	85,8	85,5
4	1405	85,2	83,8
5	1513	78,8	79,2
6	1198	74,0	73,8
7	864	72,3	73,3
8	626	70,1	69,6
9	379	66,3	65,2
10	247	54,5	53,6
11	85	52,9	49,8
12	59	34,5	33,3

7 Samenvatting en conclusies

In dit onderzoek wordt sociale uitsluiting opgevat als een multidimensioneel concept. Dit betekent dat het concept gemeten is op vier dimensies, te weten: de participatiedimensie, de dimensie grondrechten/toegang tot instanties, de materiële dimensie en de dimensie normen en waarden. Iemand wordt als uitgesloten beschouwd als hij of zij op minstens twee van deze dimensies maximaal uitgesloten is. In dit geval betekent dat, dat diegene in het hoogste kwartiel van de desbetreffende dimensie moet scoren. Daarbij wordt aangesloten bij de afbakening voorgesteld door Hoff en Vrooman (2011, p.17):

Iemand is sociaal uitgesloten wanneer er sprake is van een achterstand op twee of meer van de volgende terreinen: op materieel gebied, wat betreft de toegang tot sociale grondrechten, wat betreft de sociale participatie en op het terrein van de culturele of normatieve integratie.

De participatiedimensie werd gemeten aan de hand van 11 items over sociale, maatschappelijke, en culturele participatie. Uit de schaalanalyses bleken deze subdimensies, naast een restcategorie, ook naar boven te komen. Een restcategorie betrof stemgedrag, familiebezoek en informele hulp. Conceptueel gezien lijken deze items alle drie iets te zeggen over plichtsgetrouwheid. De Cronbachs alpha voor deze schaal is 0,58 en de somscore loopt van 0 tot 26. Boven de grenswaarde 19 bevindt zich 3,1 procent van de populatie. Naar achtergrondkenmerken blijkt dat, binnen deze groep, mannen minder participeren dan vrouwen. Ook blijkt dat hoe ouder men is, hoe minder men participeert. Verder participeren gescheiden personen en verweduwden beduidend minder dan gemiddeld en geldt dat hoe lager men is opgeleid, hoe minder men participeert.

Als de grenswaarde verschoven wordt en iemand eerder als niet participierend wordt beschouwd gelden grofweg dezelfde conclusies. Dit is ook zo voor de categorie die zich in het kwartiel bevindt dat het minst participeert.

De dimensie over de grondrechten/toegang tot instanties betrof 15 items, waarvan er vijf gingen over hoe tevreden men is over de hulp die door bepaalde instanties is geboden het afgelopen jaar, drie items gingen over hulp waar men behoefte aan had, maar die men niet heeft gekregen en 7 items betroffen de woning of de woonomgeving. Uit de factoranalyses komen deze vier soorten items terug als subdimensies. De Cronbachs α is met 0,49 aan de lage kant. De somscore loopt van 0 tot 10, de verdeling is zeer scheef verdeeld en de spreiding is ook erg beperkt. Ruim de helft van de respondenten heeft geen contact met instanties of is ontevreden over de hulp, ruim een kwart van de populatie heeft één probleem wat betreft de grondrechten of toegang tot instanties, ruim een tiende kampt met twee problemen en 5 procent heeft problemen op 3 gebieden. De somscore laat naar achtergrondkenmerken zien dat er geen verschil is tussen mannen en vrouwen en dat hoe ouder men is, hoe minder problemen men rapporteert op gebied van grondrechten.

Er zijn 15 items gemeten die over de dimensie materiële deprivatie gaan. De Cronbachs α van deze items is 0.75. De factoranalyse laat twee subdimensies zien, namelijk één die gaat over rondkomen en voldoende geld hebben voor verschillende zaken en activiteiten. De tweede gaat over het al dan niet bezitten van bepaalde zaken. De somscore van deze schaal loopt van 0 tot 19. Boven een grenswaarde van 10, ligt ongeveer 8,5 procent van de populatie. Huishoudens van personen tussen 35 en 54 jaar, gescheiden personen en vooral niet westerse allochtonen zijn meer gedeprimeerd dan andere categorieën. Ook geldt dat hoe lager men is opgeleid hoe vaker het huishouden materieel gedeprimeerd is.

Het beeld voor het meest gedeprimeerde kwartiel is goeddeels gelijk met als uitzonderingen dat huishoudens van vrouwen, ook na correctie voor andere achtergrondkenmerken meer materieel gedeprimeerd zijn dan die van mannen en dat niet de huishoudens van personen in de leeftijdscategorie van 35 tot 54 jaar het meest gedeprimeerd zijn, maar die van de jongste leeftijdsgroep (16-24 jaar). Huishoudens van personen tussen de 65 en 74 jaar zijn onafhankelijk van de gekozen grenswaarde het minst materieel gedeprimeerd.

Voor het meten van de dimensie normbesef zijn vijf items over gedragingen gebruikt waarover gevraagd is in hoeverre men dergelijk gedrag acceptabel vindt op een schaal van 1 tot 10. De meeste mensen vinden deze gedragingen nauwelijks acceptabel; de percentages op de items variëren van 1,2 tot 3,2 en als gekeken wordt naar de personen die op de schalen 6 of meer (dus “voldoende” scoren, dan gaat het om percentage van nog geen 1 tot 14,5. De somscore van deze items kan liggen tussen 0 en 41. Ook de somscore is zeer scheef verdeeld en slechts 5,7 procent heeft een score boven de grenswaarde van 15. Naar achtergrondkenmerken ziet deze groep er als volgt uit. Mannen vinden zowel voor als na correctie voor andere achtergrondkenmerken de gedragingen meer acceptabel dan vrouwen. Verder geldt dat hoe jonger men is of hoe langer opgeleid hoe meer acceptabel met het gedrag vindt en ook niet-westerse allochtonen vinden het gedrag het meest acceptabel. Gehuwde personen vinden de gedragingen het minst acceptabel.

Bovenstaand patroon blijft intact als de grens waarboven men uitgesloten is op gebied van normbesef verschoven wordt naar beneden. Uitzondering vormen niet-westerse allochtonen; hoe lager de grenswaarde, hoe minder groot het verschil met andere herkomstgroeperingen en bij grenswaarde 10 is het verschil niet langer significant.

Op basis van de kwartielscores (of vierdeling) van de 4 dimensies is een somscore van uitsluiting gemaakt, die loopt van 0 (helemaal niet uitgesloten) tot 12 (maximaal uitgesloten). Slechts 2,7 procent heeft score 10 wat betekent dat iemand op zijn minst op 2 terreinen maximaal uitgesloten is. Bekijken we de categorieën met somscore 10, 11 of 12 eens nader, dan blijkt dat deze vooral bepaald worden door materiële deprivatie, en daarnaast door normbesef en participatie. Vooral mannen, jongeren (16-24), gescheiden personen, niet-westerse allochtonen en lager opgeleiden zijn het meest sociaal uitgesloten. Mannen zijn vooral uitgesloten op gebied van participatie en normbesef, jongeren en niet-westerse allochtonen op gebied van normbesef en materiële deprivatie, gescheiden mensen op gebied van materiële deprivatie en een gebrek aan participatie en laagopgeleiden kenmerken zich vooral door minder participatie en minder normbesef.

De samenhang met gezondheid laat zien dat het percentage gezonde mensen aanmerkelijk lager is voor mensen met een score op uitsluiting van 10 of hoger. Een logistische regressieanalyse bevestigt dit beeld; als de achtergrondvariabelen geslacht, leeftijd, burgerlijke staat, herkomst en opleiding in het regressiemodel worden opgenomen laat uitsluiting een Odds Ratio van 4,5 zien op een slechte gezondheid.

Literatuur

Burchardt, T, J. Legrand, D. Piachaud (2002) Degrees of exclusion: Developing a Dynamic, Multidimensional measure, In: Hills, J., J. Legrand, D. Piachaud (red.), *Understanding social exclusion*, Oxford University Press, Oxford.

Coumans, M. (2010). Hoofdstuk 2. Sociale contacten met familie, vrienden en burens. In: Schmeets, H. (red.), *Sociale samenhang: participatie, vertrouwen en integratie*, CBS, Heerlen.

De Heus, P, R. Leeden van der, en B. Gazendam. (1995) Toegepaste data-analyse. H10: Principale Componentenanalyse, p135-172.

Devicienti, F., A. en Poggi (2007). *Poverty and social exclusion: Two sides of the same coin or dynamically interrelated processes?*, (preliminary) paper presented at the workshop Dynamic analysis using panel data: applications to poverty and social exclusion, 25 juni 2007. Working Paper no. 62. Laboratorio R. Revelli, Torino.

Hoff, S. en C. Vreeman (2011). Dimensies van sociale uitsluiting. Naar een verbeterd meetinstrument. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Jehoel-Gijsbers, G., Smits, W., Boelhouwer, J. en H. Bierings. (2008) Sociale

uitsluiting: ontwikkeling van een meetinstrument. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Muffels, R. (2004). Sociale uitsluiting in de welvaartsstaat. In: Arts, W., H. Entzinger en R. Muffels (red.). *Verzorgingsstaat vaar wel*. Assen, Van Gorcum. p. 139-158.

Poggi, A. (2004), Measuring Social Exclusion Using the Capability Approach, Working paper, Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona.

Room, G. (1997). Social Quality in Europe: Perspectives on Social Exclusion. In: Beck, W., van de Maesen, L. and Walker, A. (eds.). *The Social Quality of Europe*. Den Haag: Kluwer Law International.

Saraceno, C. (2001). *Social exclusion, Cultural Roots and Diversities of a Popular Concept*. Paper presented at the conference 'Social exclusion and children', 3-4 may 2001 at the Institute for Child and Family Policy. Columbia: Columbia University.

Sen, A. (1985). A sociological approach to the measurement of poverty; a reply to Professor Peter Townsend. In: *Oxford Economic Papers*, 37: 669-676.

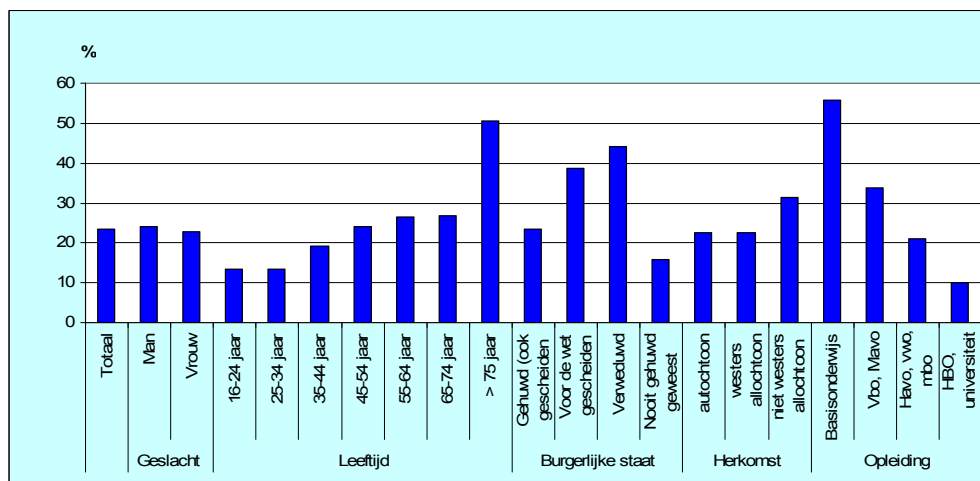
Te Riele, S. en A. Roest (2009). Sociale Samenhang: Raamwerk en lacunes in de informatievoorziening. Interne nota CBS (op verzoek verkrijgbaar), Heerlen.

Tsakoglou, F. en P. Papadopoulos (2001). Identifying groups at high risk of social exclusion : evidence from the ECHP. Discussion paper No 392, Institute for the study of Labor (IZA), Bonn.

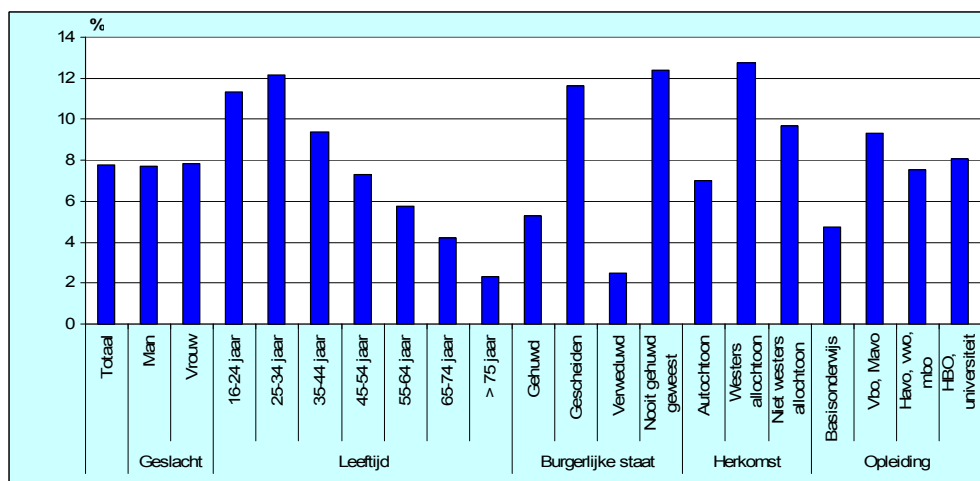
Bijlage I

Grafieken meest uitgesloten kwartielen per dimensie naar achtergrondkenmerken

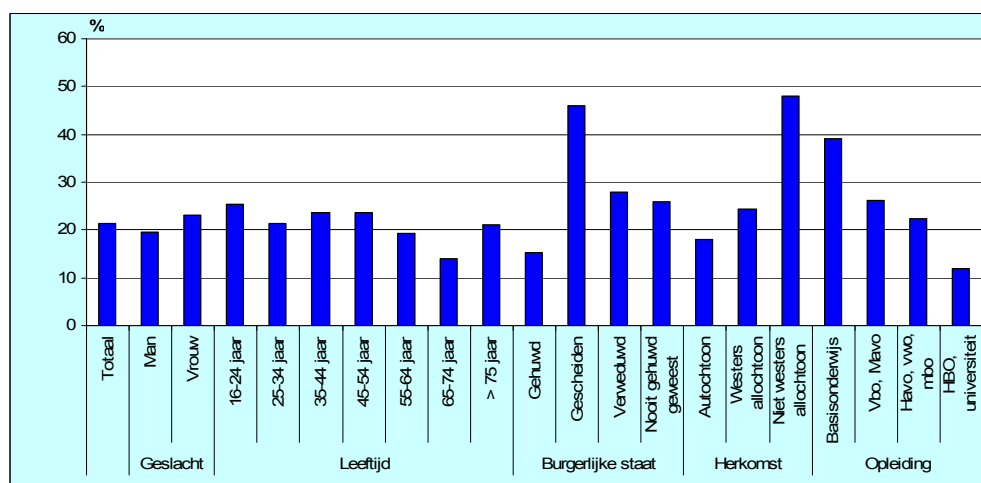
Grafiek 1: Meest uitgesloten kwartiel participatie, naar achtergrondkenmerken

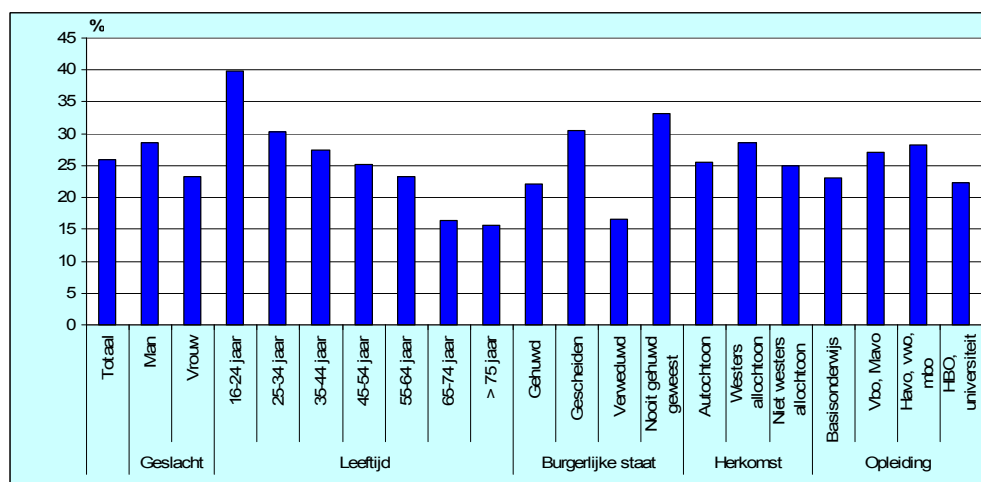
Grafiek 2: Meest uitgesloten kwartiel grondrechten, naar achtergrondkenmerken

Grafiek 2: Meest uitgesloten kwartiel materiële deprivatie naar achtergrondkenmerken

Grafiek 2: Meest uitgesloten kwartiel normbesef naar achtergrondkenmerken

Bijlage 2

Verdeling van de score op uitsluiting over de kwartielen per dimensie, voor totale populatie en apart voor de meest uitgesloten categorieën

Tabel 1: Verdeling van de score op uitsluiting over de kwartielen per dimensie voor de totale populatie

	Grondrechten				Normbesef				Materiële deprivatie				Participatie			
Uitsluiting	eerste kwartiel: heeft beste toegang	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel: heeft slechtste toegang	eerste kwartiel; accepteert minst	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; accepteert meest	eerste kwartiel; minst gedepriveerd	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; meest gedepriveerd	eerste kwartiel; participeert meest	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; participeert minst
0	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%
1	87,8%	12,2%	,0%	,0%	50,4%	49,6%	,0%	,0%	86,5%	13,5%	,0%	,0%	75,3%	24,7%	,0%	,0%
2	75,1%	21,8%	3,1%	,0%	40,2%	40,0%	19,8%	,0%	68,0%	25,5%	6,5%	,0%	58,5%	29,0%	12,4%	,0%
3	69,0%	23,1%	7,3%	,6%	30,3%	35,7%	23,6%	10,5%	55,0%	30,7%	13,5%	,8%	43,5%	32,5%	18,3%	5,8%
4	57,8%	30,9%	9,0%	2,3%	26,9%	29,1%	27,9%	16,1%	38,2%	31,8%	24,9%	5,1%	33,2%	32,2%	21,9%	12,8%
5	53,8%	29,3%	12,9%	3,9%	26,7%	24,8%	26,3%	22,2%	22,1%	27,4%	38,1%	12,4%	24,9%	23,2%	30,5%	21,4%
6	46,4%	35,9%	12,1%	5,6%	20,1%	24,7%	27,0%	28,1%	9,8%	23,8%	37,3%	29,2%	17,3%	21,9%	30,2%	30,6%
7	33,8%	34,5%	20,3%	11,4%	12,0%	23,1%	29,7%	35,3%	8,0%	16,3%	37,8%	37,8%	12,5%	17,4%	30,6%	39,5%
8	17,8%	34,4%	24,5%	23,3%	11,0%	14,7%	31,0%	43,2%	2,2%	9,5%	37,9%	50,5%	13,2%	13,9%	29,0%	43,9%
9	21,5%	32,8%	20,4%	25,3%	6,0%	13,3%	13,4%	67,3%	1,2%	3,7%	25,1%	70,0%	4,3%	6,5%	29,8%	59,5%
10	,0%	31,3%	27,0%	41,6%	,0%	13,6%	16,6%	69,8%	,0%	1,7%	13,2%	85,1%	,0%	11,3%	27,4%	61,3%
11	,0%	,0%	32,3%	67,7%	,0%	,0%	45,9%	54,1%	,0%	,0%	4,2%	95,8%	,0%	,0%	17,6%	82,4%
12	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%

Tabel 2: Verdeling van de score op uitsluiting over de kwartielen per dimensie apart voor mannen

	Grondrechten				Normbesef				Materiële deprivatie				Participatie			
Uitsluiting	eerste kwartiel: heeft beste toegang	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel: heeft slechtste toegang	eerste kwartiel; accepteert minst	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; accepteert meest	eerste kwartiel; minst gedepriveerd	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; meest gedepriveerd	eerste kwartiel; participeert meest	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; participeert minst
0	100	0	0	0	100	0	0	0	100	0	0	0	100	0	0	0
1	86,5	13,5	0,0	0,0	49,4	50,6	0,0	0,0	84,9	15,1	0,0	0,0	79,2	20,8	0,0	0,0
2	73,0	23,6	3,4	0,0	34,6	42,7	22,7	0,0	74,9	21,2	3,9	0,0	60,6	26,4	13,0	0,0
3	70,0	23,2	6,2	0,6	27,1	31,6	31,0	10,3	58,2	29,9	11,0	0,8	46,2	30,9	16,0	6,9
4	58,2	30,4	9,4	2,0	21,4	31,3	28,8	18,5	42,4	31,4	22,8	3,5	32,5	33,7	22,2	11,6
5	52,4	32,0	13,3	2,3	22,9	21,3	28,6	27,2	24,3	31,5	35,2	9,0	26,0	22,1	32,4	19,5
6	45,8	35,9	12,0	6,3	15,9	23,8	28,9	31,5	11,8	27,9	37,6	22,7	17,5	21,2	31,3	30,0
7	36,0	34,0	17,1	13,0	8,5	18,3	33,4	39,8	9,3	21,2	39,0	30,5	11,9	18,6	29,3	40,2
8	18,5	35,6	23,3	22,6	10,9	11,0	30,3	47,8	2,2	10,9	39,3	47,5	12,9	15,6	27,4	44,1
9	19,0	41,7	21,7	17,6	5,7	10,1	12,5	71,7	0,9	3,1	34,1	61,9	1,9	5,9	27,8	64,4
10	0,0	32,0	27,6	40,4	0,0	10,7	15,5	73,7	0,0	3,0	19,6	77,4	0,0	12,6	20,7	66,8
11	0,0	0,0	22,1	77,9	0,0	0,0	56,3	43,7	0,0	0,0	6,5	93,5	0,0	0,0	15,1	84,9
12	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0

Tabel 3: Verdeling van de score op uitsluiting over de kwartielen per dimensie apart voor jongeren (16-24 jaar)

	Grondrechten				Normbesef				Materiële deprivatie				Participatie			
Uitsluiting	eerste kwartiel: heeft beste toegang	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel: heeft slechtste toegang	eerste kwartiel; accepteert minst	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; accepteert meest	eerste kwartiel; minst gedepriveerd	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; meest gedepriveerd	eerste kwartiel; participeert meest	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; participeert minst
0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
1	91,7	8,3	0,0	0,0	33,1	66,9	0,0	0,0	75,2	24,8	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
2	78,3	21,7	0,0	0,0	32,0	44,1	24,0	0,0	66,6	19,7	13,7	0,0	71,2	18,4	10,4	0,0
3	86,5	13,2	0,3	0,0	16,6	26,9	19,6	36,9	56,0	32,0	9,6	2,5	58,6	33,5	6,5	1,4
4	50,2	46,2	3,4	0,2	26,9	20,7	25,8	26,5	27,8	25,7	35,9	10,6	48,4	42,1	5,4	4,1
5	54,1	37,7	7,4	0,8	4,0	12,0	29,8	54,2	21,7	31,7	35,8	10,9	49,8	27,7	20,1	2,3
6	41,2	46,1	7,5	5,3	8,5	15,6	25,9	50,0	2,1	26,3	37,8	33,8	38,1	31,1	20,9	9,9
7	34,9	29,1	23,6	12,4	2,1	14,8	17,0	66,1	19,8	10,4	41,6	28,2	24,4	21,8	22,1	31,7
8	13,1	24,4	13,7	48,8	11,1	7,4	19,2	62,4	2,3	3,7	49,0	44,9	34,1	22,0	21,3	22,5
9	12,6	50,6	22,1	14,7	0,0	0,0	1,2	98,8	5,4	0,0	47,4	47,2	0,9	10,4	50,4	38,3
10	0,0	5,5	46,4	48,1	0,0	3,5	14,5	82,0	0,0	0,0	9,4	90,6	0,0	37,3	37,1	25,6
11	0,0	0,0	5,4	94,6	0,0	0,0	78,0	22,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	16,6	83,4
12	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0

Tabel 4: Verdeling van de score op uitsluiting over de kwartielen per dimensie apart voor ouderen (75 jaar of ouder)

Uitsluiting	Grondrechten				Normbesef				Materiële deprivatie				Participatie			
	eerste kwartiel: heeft beste toegang	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel: heeft slechtste toegang	eerste kwartiel; accepteert minst	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; accepteert meest	eerste kwartiel; minst gedepriveerd	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; meest gedepriveerd	eerste kwartiel; participeert meest	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; participeert minst
0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
1	91,8	8,2	0,0	0,0	64,5	35,5	0,0	0,0	86,2	13,8	0,0	0,0	57,5	42,5	0,0	0,0
2	82,2	14,5	3,3	0,0	76,6	13,8	9,6	0,0	68,6	24,4	7,0	0,0	25,5	41,5	33,0	0,0
3	74,5	20,1	5,4	0,0	64,6	22,4	12,7	0,2	54,0	26,7	18,0	1,3	19,2	26,9	34,7	19,2
4	71,3	26,7	2,0	0,0	61,7	17,0	16,7	4,6	34,8	27,6	35,1	2,5	9,9	16,7	37,3	36,1
5	72,8	17,4	7,8	2,0	77,0	15,2	4,6	3,2	9,5	13,2	66,1	11,1	4,1	6,3	27,1	62,5
6	65,8	25,6	6,5	2,1	45,8	29,3	19,5	5,4	3,9	8,9	50,7	36,5	2,4	8,4	25,3	64,0
7	48,1	34,1	16,2	1,5	22,8	32,6	35,6	9,0	0,6	11,3	42,1	45,9	1,2	4,7	22,6	71,5
8	36,2	43,6	12,0	8,2	5,8	17,1	37,1	40,0	0,0	10,5	53,4	36,1	0,0	3,1	22,8	74,0
9	35,5	19,1	24,5	20,9	1,4	36,7	7,5	54,4	0,0	0,0	35,2	64,8	0,0	5,2	0,0	94,8
10	0,0	66,4	0,0	33,6	0,0	0,0	8,5	91,5	0,0	0,0	8,5	91,5	0,0	25,1	0,0	74,9
11	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
12	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0

Tabel 5: Verdeling van de score op uitsluiting over de kwartielen per dimensie apart voor niet westerse allochtonen

	Grondrechten				Normbesef				Materiële deprivatie				Participatie			
Uitsluiting	eerste kwartiel: heeft beste toegang	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel: heeft slechtste toegang	eerste kwartiel; accepteert minst	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; accepteert meest	eerste kwartiel; minst gedepriveerd	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; meest gedepriveerd	eerste kwartiel; participeert meest	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; participeert minst
0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
1	91,1	8,9	0,0	0,0	39,7	60,3	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	69,3	30,7	0,0	0,0
2	55,0	45,0	0,0	0,0	77,5	22,5	0,0	0,0	18,5	63,4	18,0	0,0	67,0	33,0	0,0	0,0
3	49,9	22,9	27,2	0,0	37,8	38,5	8,3	15,5	61,7	24,3	14,0	0,0	47,9	36,7	13,6	1,7
4	37,8	48,3	6,8	7,1	48,2	37,7	10,4	3,7	24,4	11,6	54,5	9,5	34,9	39,3	18,6	7,2
5	73,9	10,7	11,5	3,9	43,3	24,5	17,4	14,8	2,9	15,6	39,2	42,2	31,7	17,0	40,6	10,7
6	54,9	33,5	7,2	4,3	32,6	25,6	17,4	24,3	0,9	15,8	17,5	65,8	24,4	20,9	27,6	27,2
7	35,7	42,6	14,3	7,4	31,3	18,6	19,1	31,0	2,0	6,7	19,1	72,2	6,0	39,8	7,1	47,2
8	9,3	41,6	26,1	23,0	26,7	21,3	26,1	25,9	0,0	4,0	17,9	78,1	3,4	24,5	28,7	43,4
9	49,1	38,1	7,7	5,2	5,2	0,0	0,0	94,8	0,0	7,7	16,2	76,1	0,0	0,0	21,8	78,2
10	0,0	48,0	22,8	29,1	0,0	17,3	2,4	80,2	0,0	4,5	7,3	88,2	0,0	0,0	27,7	72,3
11	0,0	0,0	22,9	77,1	0,0	0,0	61,8	38,2	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	15,4	84,6
12	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0

Tabel 6: Verdeling van de score op uitsluiting over de kwartielen per dimensie apart voor gescheiden personen

	Grondrechten				Normbesef				Materiële deprivatie				Participatie			
Uitsluiting	eerste kwartiel: heeft beste toegang	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel: heeft slechtste toegang	eerste kwartiel; accepteert minst	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; accepteert meest	eerste kwartiel; minst gedepriveerd	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; meest gedepriveerd	eerste kwartiel; participeert meest	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; participeert minst
0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
1	90,7	9,3	0,0	0,0	46,1	53,9	0,0	0,0	80,1	19,9	0,0	0,0	83,0	17,0	0,0	0,0
2	71,3	28,7	0,0	0,0	37,5	43,2	19,3	0,0	64,4	25,9	9,7	0,0	65,2	25,3	9,4	0,0
3	76,6	17,1	5,7	0,6	44,5	24,5	18,0	13,0	44,7	24,5	30,0	0,8	41,6	40,2	11,3	6,8
4	67,4	16,3	14,3	2,0	32,3	31,7	20,2	15,8	29,6	32,4	23,7	14,3	36,1	31,5	21,7	10,7
5	60,9	23,9	12,8	2,4	29,4	35,8	19,1	15,8	14,2	16,3	37,8	31,7	27,3	27,2	28,7	16,8
6	57,4	30,4	10,4	1,8	41,7	21,6	23,2	13,5	4,8	15,9	33,8	45,5	9,8	14,7	26,5	49,1
7	44,0	27,9	20,0	8,1	14,1	20,9	37,2	27,9	4,9	7,8	29,5	57,7	15,7	11,7	40,6	32,0
8	17,6	39,9	33,7	8,8	23,5	28,3	25,7	22,5	0,0	0,5	15,3	84,2	1,6	16,3	27,2	54,9
9	28,0	23,4	20,1	28,5	14,9	16,2	13,3	55,7	0,0	3,5	29,0	67,5	1,5	2,6	13,4	82,5
10	0,0	55,3	8,4	36,2	0,0	24,4	15,3	60,2	0,0	0,0	5,1	94,9	0,0	1,4	8,9	89,7
11	0,0	0,0	16,3	83,7	0,0	0,0	68,4	31,6	0,0	0,0	5,5	94,5	0,0	0,0	9,8	90,2
12	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0

Tabel 7: Verdeling van de score op uitsluiting over de kwartielen per dimensie apart voor personen met alleen basisonderwijs

	Grondrechten				Normbesef				Materiële deprivatie				Participatie			
Uitsluiting	eerste kwartiel: heeft beste toegang	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel: heeft slechtste toegang	eerste kwartiel; accepteert minst	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; accepteert meest	eerste kwartiel; minst gedepriveerd	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; meest gedepriveerd	eerste kwartiel; participeert meest	tweede kwartiel	derde kwartiel	vierde kwartiel; participeert minst
0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
1	97,0	3,0	0,0	0,0	86,3	13,7	0,0	0,0	74,5	25,5	0,0	0,0	42,3	57,7	0,0	0,0
2	86,6	13,4	0,0	0,0	67,9	16,8	15,2	0,0	68,6	23,6	7,8	0,0	30,0	40,0	30,0	0,0
3	84,2	14,0	1,8	0,0	67,4	18,1	13,7	0,8	42,7	26,3	29,9	1,1	11,7	44,8	30,2	13,3
4	74,3	17,3	8,5	0,0	62,5	17,0	14,4	6,1	32,1	37,4	27,6	3,0	5,2	27,4	29,3	38,2
5	67,4	22,0	10,6	0,0	70,2	13,0	9,5	7,3	7,9	15,6	64,4	12,0	3,3	20,0	28,0	48,8
6	73,4	17,4	6,2	3,0	54,4	21,2	14,7	9,7	5,5	10,9	31,3	52,2	3,1	6,5	26,7	63,7
7	61,9	24,3	11,6	2,1	26,4	35,1	18,2	20,3	4,5	6,3	28,8	60,4	0,0	3,3	24,8	71,9
8	30,1	35,1	28,6	6,2	22,3	15,4	34,8	27,5	1,1	6,2	24,9	67,7	1,0	6,0	22,6	70,4
9	23,1	38,8	17,0	21,2	7,5	23,0	10,5	58,9	0,0	0,0	25,7	74,3	0,0	0,0	31,2	68,8
10	0,0	79,1	8,8	12,1	0,0	9,0	6,3	84,6	0,0	0,0	3,1	96,9	0,0	0,0	5,5	94,5
11	0,0	0,0	48,9	51,1	0,0	0,0	10,9	89,1	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	40,1	59,9
12	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0